

बढ्दो तापक्रम अनुकुलन योजना र कार्ययोजना २०८१

लुम्बिनी सांस्कृतिक नगरपालिका
लुम्बिनी, रूपन्देही
लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल

शब्द सङ्घोष

जि.प्र.का:	जिल्ला प्रशासन कार्यालय
जि.भू.का:	जिल्ला भू-संरक्षण कार्यालय
जि.प्र.का:	जिल्ला प्रहरी कार्यालय
जि.व.का:	जिल्ला वन कार्यालय
जि.ज.स्वा.का:	जिल्ला जनस्वास्थ्य कार्यालय
न.पा.	नगरपालिका
गा.पा.	गाउँपालिका
न पा र वि व्य स	नगरपालिका स्तरिय विपद व्यवस्थापन समिति
गै.स.सं.	गैर सरकारी संस्था
ने.रे.सो.	नेपाल रेडक्रस सोसाईटी
स्वा.से.	स्वास्थ्य सेवा
ने.से.	नेपाली सेना
स.प्र.ब:	सशस्त्र प्रहरी बल
उ.मा.वि:	उच्च माध्यमिक विद्यालय
मा.वि:	माध्यमिक विद्यालय
आ.वि.	आधारभुत विद्यालय
प्रा.वि:	प्राथमिक विद्यालय
DPRP	District Disaster Preparedness and Response Plan
VCA	Vulnerability Capacity Assessment
CCA	Climate Change Adaptation
DRR	Disaster Risk Reduction
NGO	Non Government Organization
I/ NGO	International Non Governemnt Organization
ब.ता. अ.यो.का.	बढ्दो तापक्रम अनुकुलन योजना र कार्ययोजना
एल.डि.सि.आर.पि	स्थानीय विपद् तथा जलवायु परिवर्तन उत्थानशिल योजना
एल.डि.आर.एम.पि	स्थानीय विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना
वि.व्य.स.	विपद व्यवस्थापन समिति
आ.व.	आर्थिक वर्ष
सा. व.	सामुदायिक वन
जि. स. स.	जिल्ला समन्वय समिती

विषय सूची

परिच्छेद १: परिचय

१ पृष्ठभूमि	१
१.१ नगरपालिकाको परिचय	१
१.३ योजनाको परिकल्पना, ध्येय तथा लक्ष्य	२
१.४ योजनाको आवश्यकता तथा महत्व	४
१.६ योजना निर्माण प्रक्रिया विधि	५
१.७ योजना कार्यान्वयन रणनीति	७

परिच्छेद २: नतिजा

२.१ कृषि, पानी, उर्जा , फोहोरमैला व्यवस्थापन	९
२.५ प्रकोप, सडकटासन्नता, क्षमता र जोखिम विश्लेषण (भु-जोखिम)	१५

परिच्छेद ३ : स्थानिय समुदायसंग प्रश्नोत्तर

३.१ स्थानिय समुदायसंग छलफल	१९
३.१ लुम्बिनी सांस्कृतिक नगरपालिका	२०

परिच्छेद : ४ सिद्धान्त

४.१ वातावरण संरक्षण ऐन २०७६	२५

परिच्छेद : ५ बढदो तापक्रम अनुकुलन योजना र कार्ययोजना

५.१ नितिगत व्यवस्था तथा निर्णय	२७
५.२ जनचेतना तथा क्षमता अभिवृद्धि	२८
५.३ जोखिम न्युनिकरणका क्रियाकलापहरु	३२
५.४ विपदको समयका प्रतिकार्य क्रियाकलापहरु	३५
५.५ विपद पश्चाताका क्रियाकलापहरु	४०
५.६ बढदो तापक्रमको लागी स्थानिय अनुकुलन योजना अनुमानित बजेट	४४
६ प्रकोप, सडकटासन्नता, क्षमता जोखिम तथा समस्या विश्लेषण (भु-जोखिम)	५२
७. बढदो तापक्रम अनुकुलन योजना र कार्य योजना (अनुमानित बजेट)	५६

परिच्छेद : ६ कार्य योजना

८. बढदो तापक्रम अनुकुलन योजना र कार्य योजना	४५
९. बढदो तापक्रम अनुकुलन योजना र कार्य योजना योजना प्रश्नोत्तर	५६
१०. नगरपालिका स्तरीय विपद व्यवस्थापन समिति विवरण	६०
१० योजना निर्माण क्रमका उपस्थिति एवं फोटोहरु	६१

परिच्छेद १: परिचय

१. पृष्ठभूमि

बढदो तापक्रम एक प्राकृतिक प्रकृया भएपनि विकासक्रम संगै कार्वन उत्सर्जनमा भएको वृद्धिले गर्दा जलवायु तिव्र गतीमा परिवर्तन भइरहेको अध्ययनहरूले देखाइरहेका छन्, जसका कारण विभिन्न प्रकोपहरू घट्ने गरेका छन्। नेपाल जलवायु परिवर्तनको जोखिममा चौथो स्थानमा, जल उत्पन्न प्रकोपको जोखिममा ३० औं स्थानमा र भूकम्पको जोखिमको हिसाबले ११ औं नम्बरमा विश्व मानचित्रमा पर्दछ। जलवायु परिवर्तनको प्रत्यक्ष असर वायुमण्डलीय तापक्रममा वृद्धि र वर्षाको समय तथा मात्रामा विषमता आदिमा देख्न सकिन्छ र यस्ता असरहरूले वर्षेनी नेपालमा बाढी, पहिरो, हावाहुरी, असिना, सुख्खा, खडेरी, तातो हावाको लहरहरू जस्ता घटनाहरू बढि मात्रामा देखिरहेका छन्। त्यसैगरी नेपालले भूकम्प जस्तो भयानक प्रकोपबाट पनि समय समयमा ठूलो नोक्सानी व्यहोरदै आएको छ। यसको प्रत्यक्ष असर प्राकृतिक स्रोत, जैविक विविधता र जिविकोपार्जन माथि देखा पर्न थालेको छ। जलवायु परिवर्तनसँगै आएको अनिश्चितता एवं विषमतासँग जुध्ने स्थानीय उपायहरूको प्रभावकारितामा कम हुँदै गइरहेको छ र आगामी दिनमा अझ बढ्ने देखिन्छ। जटिल भू-वनावट, अल्पविकास, अशिक्षा, प्राकृतिक स्रोतको क्षयीकरण र कमजोर आन्तरिक क्षमताका कारणले गर्दा यो क्षेत्र बढदो तापक्रमको असरबाट अति जोखिममा रहेको छ। जल, वायु, जमिन र ध्वनि प्रदुषणलगायतका जलवायु परिवर्तन न्यूनीकरण र अनुकूलनको क्षेत्रमा वातावरण विभाग अग्रणी संस्था रहनेछ, जसले देशको गुणस्तरयुक्त वातावरण कायम राख्न र प्रवर्द्धन गर्न सहयोग पुग्ने अपेक्षा राखिएको छ। न्यून लगानी, अपर्याप्त सामाजिक एवं भौतिक संरचना र विभिन्न जलवायुजन्य प्रकोपले गर्दा यस क्षेत्रमा चुनौतीहरू थपिने क्रममा तिव्रता अन्य क्षेत्र भन्दा अगाडि रहेको छ। जलवायु परिवर्तनको असर एउटा विश्वव्यापी समस्या भए पनि यसको असर मुख्यतः अल्प विकसित क्षेत्रमा टड्कारोको रूपमा देखा परेको पाइन्छ। लुम्बिनी सांस्कृतिक नगरपालिका जिल्लाको दक्षिण भारतको सिमानासंग जोडिएको छ।

१.१ बढदो तापक्रम परिभाषा एवं नेपालको अवस्था :

कुनै पनि निश्चित स्थानको लामो समयसम्मको औसत मौसमी अवस्थालाई नै जलवायु भनिन्छ। जब त्यही जलवायुको अवस्थामा दीर्घकालीन परिवर्तन आउँदछ, त्यसलाई नै जलवायु परिवर्तन भनिन्छ। यो वर्षा, तापक्रम, आद्रता, वायुको गति आदिजस्ता जलवायुजन्य उपागमहरूमा आउने दीर्घकालीन तथा प्रतिकूल अवस्थाको परिवर्तन हो। अहिले विश्वको जलवायुमा जुन तीव्र परिवर्तन देखिइरहेको छ त्यो मानिसले आफ्नो घर, कारखाना तथा परिवहनका लागि प्रयोग गरिएको पेट्रोलियम, ग्यास तथा कोइलाको उपयोगका क्रममा उत्सर्जित हरितगृह ग्यासका कारण भएको हो। बढदो तापक्रमको दृष्टिले पनि पछिल्ला ३० वर्ष र अहिलेको समयमा आएको वातावरणीय परिवर्तनलाई जनाउदछ। बढदो तापक्रम अनुकूलन भन्नाले विश्वव्यापी तापमान वृद्धिले वातावरण, समाज, जनस्वास्थ्य तथा अर्थतन्त्रमा पार्ने हानिकारक असर कम गर्न मानिसहरू र सरकारहरूले गरेका

कामलाई जनाउँछ । यस्ता असरविरुद्ध गरिने अनुकूलनलाई अर्थपूर्ण बनाउन प्रत्येक देश, क्षेत्र र समुदायको लागि तोकिएको छुट्टा छुट्टै व्यवहारिक समाधानका उपाय चाहिन्छन् । अनुकूलनका लागि धेरै प्रकारका उपाय प्रयोग गर्न सकिन्छ । त्यसमध्ये दक्षिण एसियामा प्रयोग भईरहेका प्रमुख अनुकूलनका तरिकाहरू यसप्रकार छन्: खडेरी वा सुक्खा सहन सक्ने नयाँ बाली प्रजातिहरूको विकास, समुन्द्र तट वा नदी तट वरिपरी बस्ने समुदायहरूलाई संरक्षण गर्न बाढी प्रतिरोधका उपाय विकास, जलवायु परिवर्तनले ल्याउने प्रकोपको पूर्वसूचना प्रणाली विकास र जलवायुजन्य घटनाहरू अत्यन्त तीव्र भएमा त्यसलाई सहन सक्ने पारिस्थितिक प्रणालीहरूको पुनर्स्थापना । आदी

१.२ विपदको सन्दर्भमा नेपाल :

वहूविपदको जोखिममा विश्वमा २०औँ स्थानमा (UNDP, 2011) ।

१९८८ मुलुकमध्ये भूकम्पीय जोखिम ११औँ (UNDP/BCPR, 2004) ।

पानीजन्य विपदको जोखिममा ३०औँ (UNDP/BCPR 2004) ।

जलवायु परिवर्तनको जोखिममा चौथो (German Watch e.v., 2019) ।

भूकम्पीय जोखिमका दृष्टिले काठमाण्डौँ उपत्यका विश्वमै उच्च जोखिममा रहेको छ (UNDP, 2011) ।

१.३ लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिकाको परिचय :

लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिका नेपालको लुम्बिनी प्रदेश अन्तर्गत रुपन्देही जिल्लामा पर्दछ । भौगोलिक हिसाबले ८३ डिग्री १३ मिनेट देखि ८३ डिग्री २० मिनेट पूर्वी देशान्तर र २७ डिग्री २३ मिनेट ४० सेकेण्ड देखि २७ डिग्री ३२ मिनेट ३० सेकेण्ड उत्तरी अक्षांशमा अवस्थित लुम्बिनी साँस्कृतिक लुम्बिनी प्रदेशको एउटा प्रमुख पर्यटकिय क्षेत्र हो । सिद्धार्थ गौतम बुद्धको जन्म स्थल लुम्बिनी क्षेत्र यस नगरपालिका परिसरमा पर्ने भएकोले यस नगरपालिकाको नामकरण लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिका रहेको हो । करीब ११२.२१ वर्ग.कि.मी. क्षेत्रफल रहेको यस नगरपालिकाको उत्तरमा गैडहवा नगरपालिका, पश्चिमतिर कपिलवस्तु जिल्ला, दक्षिणमा सम्मरीमाई नगरपालिका र भारत र पूर्वमा कोटहीमाई र मायादेवी नगरपालिका रहेका छन् । लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिकालाई २०७१ बैसाख १५ गते नगरपालिका घोषणा गरिएको थियो । नगरपालिका घोषणा गर्दा साविकका भगवानपुर, लुम्बिनी आदर्श, तेनुहवा, एकला, खुदाबगर, मधुवनी र मसिना गा.वि.स. समावेश गरी जम्मा १८ वडाहरू रहेका थिए भने मिति २०७२ पुष २१ गते साविकको आमा गा.वि.स. समावेश गरि जम्मा २१ वडा कायम गरेको थियो । मिति २०७३ पफल्गुन २२ गते नेपाल सरकारको निर्णय अनुसार साविकका वडाहरू २१ वडाहरूलाई घटाएर १३ वडाहरू कायम गरिएको छ । यस नगरपालिकामा ११ वटा माध्यमिक तह, ५० वटा आधारभूत तह र अन्य १४४ गरी जम्मा १८५ वटा शिक्षण संस्थाहरू संचालित छन्। रुपन्देही जिल्लामा नयाँ गठन भएका नगरपालिकाहरूमा धेरै विकासको सम्भावना बोकेको नगरपालिकाको रूपमा लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिका रहेको छ । यसका अतिरिक्त सचेत राजनैतिक दल र उत्प्रेरीत नगरवासी समेत यो नगरपालिकाका दरिलो अनि दीगो विकासको श्रोतका रूपमा रहेका छन्। यस नगरपालिकामा विभिन्न जातजाती तथा धर्म मान्नेव्यक्तिहरूको बसोबास रहेको छ । राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को तथ्याङ्क अनुसार कुल जनसंख्या ८७,३८३

रहेका छन् जस मध्ये सबैभन्दा बढी मुसलमान जाति २९,४६९ जना (३३.७%), दोस्रोमा यादव १९,६४८ (१३.३%) र तेस्रोमा लोध ७०९५ (८.९%) हरुको बसोबास रहेको छ। यस नगरपालिकामा १३ वडाहरु रहेका छन्। औषत पारिवारिक आम्दानीमा कृषि व्यवसायको सबैभन्दा ठूलो हिस्सा रहेको छ भनेस्थानीय बासिन्दाको आम्दानीको मुख्य श्रोतको रूपमा वैदेशिक रोजगारी पनि एक हो। परम्परागत प्रणालीको कृषि व्यवसायको विकल्प खोजिरहेका यहाँका बासिन्दा आधुनिक जीवनशैलीमा रमाउन थालेका छन्। स्थानीय जनशक्ति रोजगारी तथा अध्ययनका लागि विदेशिने त्रपम अत्याधिक बढिरहेको छ। यस नगरमा आधारभूत देखि उच्च शिक्षासम्म प्रदान गर्ने शैक्षिक संस्था केहि मात्रामा रहेका छन्। अध्ययनका लागि यस नगरका शैक्षिक संस्थाहरुमा स्थानीय विद्यार्थीका अलावा अन्य छिमेकी नगरपालिकाबाट समेत आउने गरेका छन्। अधिकांश घरमा विद्युतीकरण भएको भएतापनि केही सिमान्तकृत वर्गमा रहेका नागरिक भने विद्युतीय उपभोगको पहुँचमा पुग्न सकिरहेका छैनन्। लोमो समय सम्म स्थानीय निकायमा जनप्रतिनिधिको अभाव, योजनाबद्ध विकास कार्यत्रपम कार्यान्वयनमा कठिनाई तथा आवश्यक आर्थिक व्यवस्थापनमा कठिनाई हुनुले यस नगरपालिका क्षेत्रको अपेक्षित विकास हुन सकिरहेको देखिँदैन। विभिन्न समुदाय, जातजातीका मानिसको बसोबास रहेको यस क्षेत्रमा विभिन्न चाडपर्व मनाउने गरिन्छ। दशैं, तिहार, माघ, होलि, गौरा, कृष्णजन्माष्टमी, बकरइद, आईतवारी, छठपर्व, बुद्धजयन्ती, त्रिपुष्पस आदि यहाँका प्रमुख चाडपर्वको रूपमा रहेको पाईन्छ।

१.४ लुम्बिनी सांस्कृतिक नगरपालिकाको भौगोलिक अवस्थिति

(Geographical Location of Lumbini Sanskritik Municipality)

साविकको लुम्बिनी सांस्कृतिक नगरपालिका कार्यालय

क्षेत्रफल	:	११२.२९ वर्ग कि.मि.
कुल जनसंख्या	:	८७२८३ (स्रोत:२०७८ जनगणना)
भाषा	:	भोजपुरी, अवधि र उर्दु
पूर्वमा	:	कोटहीमाई र मायादेवी गाँउपालिका
पश्चिममा	:	कपिलवस्तु जिल्ला
उत्तरमा	:	गैडहवा नगरपालिका
दक्षिणमा	:	सम्मरीमाई नगरपालिका र भारत
वडा संख्या	:	१३

१.५ लुम्बिनी सांस्कृतिक नगरपालिकाको प्रशासनिक विभाजन

(Administrative Division)

प्रदेशको नाम: लुम्बिनी प्रदेश

संघीय निर्वाचन क्षेत्र नं. :

प्रदेश निर्वाचन क्षेत्र नं. :

वडा संख्या : १३

१.६ योजनाको परिकल्पना, ध्येय तथा लक्ष्य

परिकल्पना:

बढ्दो तापक्रम अनुकूलन योजना र कार्ययोजनाको परिकल्पना लुम्बिनी सांस्कृतिक नगरपालिकालाई बढ्दो तापक्रम, विपद जोखिमयुक्त नगरपालिकाको रूपमा स्थापित गर्ने रहेको छ ।

योजनाका विशिष्ट उद्देश्यहरु निम्न बमोजिम रहेको छ ।

ध्येय :

यस योजनाको मुख्य ध्येय विपद् जोखिम न्यूनीकरणका कार्यहरुलाई विकासमा मुलप्रवाहीकरण गर्ने र समुदायको हरेक वर्गको जीवनस्तरमा सुधार ल्याई सुरक्षित बाँच्न पाउने अधिकार कायम गर्ने रहेको छ ।

लक्ष्य :

बढ्दो तापक्रम अनुकूलन योजना र कार्ययोजना २०८१

यस योजनाको लक्ष्य विपद्बाट हुने जनधनको क्षति तथा जोखिमलाई कम गर्नुको साथै पहिचान गरिएका मुद्दाहरूलाई योजनाको रूप दिई पुर्वतयारीको कार्यहरू गर्ने, जीविकोपार्जनमा अभिवृद्धि गर्ने र विपद् जोखिम न्यूनीकरणका कार्यलाई विकास योजनाहरूमा मूलप्रवाहीकरण गर्ने रहेको छ ।

१.६.१ योजनाको उद्देश्य

बढ्दो तापक्रमबाट आएका जोखिम व्यवस्थापनका कार्यहरूलाई संस्थागत गरी विपद्का दृष्टिले सुरक्षित समुदायको निर्माण गर्नको लागि स्थानीय तहका आवधिक र वार्षिक कार्यक्रममा समेत मूलप्रवाहीकरण गरी दीगो विकास गर्नको लागि नेपाल सरकार, सङ्घीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय निर्माण गरेका दस्तावेजहरूको मस्यौदा आधार अनुसार निर्माण गरिएको छ । यस योजनाको बढ्दो तापक्रम, विपद् पूर्व, विपद्का समयमा र विपद् पश्चात मानिस माथि पर्ने प्रतिकूल प्रभावको सामना गर्न स्थानीय स्रोतको अधिकतम उपयोग गर्दै विभिन्न क्षेत्रसँग समन्वय गरी विपद् पुर्वतयारी, पुर्व सचेतना प्रणाली, न्यूनीकरण, रोकथाम कार्य गर्नु र प्रभावित समुदायलाई व्यवस्थित, प्रभावकारी, जवाफदेहीयुक्त मानवीय सहयोग उपलब्ध गराउनु मूल उद्देश्य रहेको छ ।

- बढ्दो तापक्रम सम्बन्धी न्यूनतम आधार तथा साभ्ना मापदण्ड निर्धारण गरी नगरपालिका स्तरीय विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना तर्जुमा गर्ने ।
- नगरपालिका भित्र रहेका विपद्को सङ्कटासन्नता, जोखिम र क्षमता पहिचान तथा विश्लेषण गर्ने ।
- बढ्दो तापक्रम अनुकूलन योजना र कार्ययोजना व्यवस्थापनका प्राथमिकता प्राप्त कार्यक्रम सहितको योजना तर्जुमा गर्ने ।
- बढ्दो तापक्रम अनुकूलन योजना र कार्ययोजना समुदायको निर्माणमा योगदान गर्ने ।
- बढ्दो तापक्रम सँग सामना गर्न सक्ने दक्ष जनशक्ति तयार गर्ने ।
- स्थानीय तहका नीति तथा विकास कार्यक्रममा सबै क्षेत्र र वर्गको समानुपातिक सहभागिता सुनिश्चित गरी बढ्दो तापक्रम व्यवस्थापनलाई संस्थागत गर्न मार्ग प्रशस्त गर्ने ।
- बढ्दो तापक्रमको प्रभावमा परेका व्यक्ति, परिवार र समुदायलाई तत्काल उद्धार गरी मानवीय सेवा प्रदान गर्ने ।
- बढ्दो तापक्रमबाट प्रभावित समुदायलाई सुरक्षित र सम्मानजनक जीवनयापनका लागि आधारभूत सहयोग उपलब्ध गराउने ।
- उपलब्ध न्यूनतम साधन स्रोतको अधिकतम उपयोग गर्दै आवश्यक पर्ने थप साधन स्रोतको खोजी गरी सरकार र सरोकारवाला निकाय तथा संघसंस्था सँग समन्वय गरी बढ्दो तापक्रम, विपद् प्रभावित समुदायलाई सहयोग उपलब्ध गराउने ।

१.७ योजनाको आवश्यकता तथा महत्त्व

बढदो तापक्रम अनुकुलन योजना र कार्ययोजना भित्र गरिने विभिन्न चरणका कार्यहरूलाई व्यवस्थित गर्नका लागि स्थानीय स्तरमा तर्जुमा गरिने विकास योजनाको एउटा प्रमुख भागका रूपमा निरन्तर यो योजना कार्यान्वयन हुन्छ । बढदो तापक्रमको असर, विपद्को घटना , मानव समुदायका लागि सम्बेदनशील भएकाले यस्तो अवस्था नआओस भन्नाको निम्ति हरेक विकासका कार्यलाई बढदो तापक्रम व्यवस्थापन कार्यसँग समायोजन गरी दीगो विकासका क्रियाकलापमा समुदायको सक्रिय सहभागिता समेतको अपेक्षा गरिएको हुँदा यसले महत्वपूर्ण स्थान ओगटेको हुन्छ । यसकारण यस योजनाको निकै ठूलो महत्व रहेको छ । त्यसैले यस योजनाको आवश्यकता र महत्वलाई अग्रस्थानमा राख्न सकिन्छ । नगरपालिका स्तरीय बढदो तापक्रम अनुकुलन योजना र कार्ययोजनाका निम्न महत्वले यसको आवश्यकतालाई पुष्टि गर्दछ ।

- नगरपालिकास्तरमा संस्थागत संरचना तयार हुने ।
- नगरपालिकास्तरीय बढदो तापक्रमको लागी स्थानिय अनुकुलन सूचनाको पहुँच रहने ।
- बढदो तापक्रमको प्रभाव, जोखिम तथा क्षमता विश्लेषण हुने ।
- नगरपालिकामा तयारी, प्रतिकार्य समुहहरू निर्माण हुने ।
- नगरपालिका स्तरमा बढदो तापक्रम अनुकुलन योजना र कार्ययोजना तर्जुमा हुने ।
- नगरपालिका स्तरमा बढदो तापक्रम अनुकुलन कोष स्थापना हुने ।
- समुदायले व्यवस्थापन गरेको श्रोतहरूमा समान पहुँच ।
- नगरपालिका स्तरमा बढदो तापक्रम जोखिम न्यूनीकरणका उपायहरू अवलम्बन गरिने ।
- समुदायमा आधारित पूर्वचेतावनी प्रणालीहरूको स्थापना हुने भएकाले समुदाय सुरक्षित रहन मद्दत पुग्ने ।
- यस योजनाले बढदो तापक्रम विपद् पुर्व, बढदो तापक्रमका समयमा र विपद् पश्चात मानिस माथि पर्ने प्रतिकूल प्रभावको समाना गर्न मद्दत पुर्याउँछ ।
- स्थानीय श्रोत , साधन तथा क्षमताको अधिकतम उपयोग गर्दै विभिन्न क्षेत्रसँग समन्वय गरी विपद् पूर्वतयारी, पूर्व सचतेना प्रणाली, न्यूनीकरण , रोकथाम गर्नु, र प्रभावित व्यवस्थित , प्रभावकारी, जवाफदेहीयुक्त मानवीय सहयोग उपलब्ध गराउन स्थानीय निकायलाई जिम्मेवार बनाउँछ ।
- योजनाले विपद्को समयमा मानवीय सहयोगलाई व्यवस्थित गर्ने सुनिश्चितता दिन्छ ।
- बढदो तापक्रमको जोखिम कम गर्न समुदायलाई हातेमालो गर्ने वातावरण बनाउन प्रेरणा दिन्छ ।
- पीडित समुदायलाई आफ्नो अधिकार र दायित्वको बारेमा सचेत गराउँछ ।
- उद्धार र राहत जस्ता कार्यमा पीडित समुदायका समान पहुँच प्रत्याभुति गर्छ ।

- आपत्कालीन समयमा सूचना र जानकारी प्रक्षेपणलाई व्यवस्थित गर्न सहयोग गर्छ , ।
- सामाजिक, साँस्कृतिक र स्वास्थ्य प्रवर्द्धनका विषयलाई व्यवस्थित गर्न सहयोग गर्छ ।
- खानेपानी, सरसफाई र स्वास्थ्य प्रवर्द्धनका विषयलाई व्यवस्थित गर्न सहयोग गर्छ । ,
- स्रोतको सही सदुपयोग गरी प्रभावित समुदायलाई प्रकोपको पीडाबाट मुक्ति दिने बाटो तयार गर्छ
- क्षेत्रगत रूपमा कामको बाँडफाँड हुने हुँदा मानवीय सहयोग पारदर्शी, प्रभावकारी र व्यवस्थित हुनुको साथै सेवाप्रदायकमा जवाफदेही र उत्तरदायित्व भावनाको विकास गराउँछ ।

१.८ योजनाको सिमा

योजना तथा कार्यक्रमहरूका आफ्नै महत्व र सीमा हुन्छन् । यस योजनाका पनि महत्वका साथै निम्नअनुसार सीमा पनि रहेका छन् , योजनाको कार्यान्वयन स्थानीय निकायहरूले आफ्नो नियमित योजना तर्जुमा प्रक्रियाको अभिन्न अंगको रूपमा गर्ने भएकाले विकास निर्माण सँग सम्बन्धित भएर निरन्तर कार्यान्वयनमा रहने छन् । यस योजनाको कार्यान्वयनको लागि लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिकाले आवश्यक रूपमा जनशक्ति तयार गर्न समय लाग्ने छ र त्यसको लागि श्रोतको खोजी गर्नुपर्ने अवस्था रहन्छ, जुन उपलब्ध हुन्छ नै भन्ने निक्कै गर्न सकिदैन । यस योजनाको कार्यान्वयन र अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि आवश्यक दक्ष जनशक्तिको स्थानीय स्तरमा कम उपलब्धता रहन सक्छ ।

१.९ योजना निर्माण प्रक्रिया विधि:

“ बढ्दो तापक्रम अनुकूलन योजना र कार्ययोजना २०८१ “ को मस्यौदा अनुसार यो योजना तर्जुमा गर्दा नगरपालिका र वडाका समुदायको प्रत्यक्ष, अप्रत्यक्ष र समावेशीयुक्त सहभागिता सुनिश्चित हुने गरी समावेशी, सहभागितामूलक र यथार्थपरक बनाउन निम्न अनुसारको प्रक्रियाहरू अवलम्बन गरिएका छन् ।

योजना निर्माणमा नगरपालिकाको छनौट : श्रृजनशिल समाज नेपाल र लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिका बिच सम्झौता भई बढ्दो तापक्रम अनुकूल योजना र कार्ययोजना २०८१ लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिकाको गर्ने भनि अघि बढिएको छ ।

प्रारम्भिक भेला तथा स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिमा छलफल : नगरपालिका अध्यक्ष, उपाध्यक्ष तथा सम्पूर्ण निर्वाचित जनप्रतिनिधी , प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत, वातावरण / विपद् / फोहोरमैला व्यवस्थापन नगरपालिका फोकल व्यक्ति, स्थानीय राजनीतिक दलका प्रतिनिधी, स्थानीय बुदिजीवीहरू , ज्येष्ठ नागरिक, स्थानीय संघसंस्थाको प्रतिनिधी तथा सरोकारवालाहरूको प्रत्यक्ष, अप्रत्यक्ष सहभागितामा बढ्दो तापक्रम अनुकूलन योजना र कार्ययोजना निर्माणका लागि छलफल गरिएको थियो ।

बढ्दो तापक्रम अनुकूलन योजना र कार्ययोजना २०८१

नगरपालिकाको कार्यालयसंग छलफल : नगरपालिका स्तरीय योजना बनाउने विषयमा असल मित्र मल्टिपर्पोज कम्पनी प्रा.लि. तथा पाल्हीनन्दन गाउँपालिका तथा नगरपालिका स्तरीय विपद् व्यवस्थापन समिति तथा अन्य स्थानीय संघसंस्थाका प्रतिनिधी तथा सरोकारवालाहरु संग छलफल गरी नगरपालिका स्तरीय बढदो तापक्रम अनुकुलन योजना र कार्ययोजना बनाउने कार्यमा सहमति भएको थियो ।

योजना निर्माण अभिमुखीकरण: बढदो तापक्रम अनुकुलन योजना र कार्ययोजनाको अभिमुखीकरण गरिएको थियो । यस अभिमुखीकरणमा सहभागीहरुलाई व्यवस्थापन सम्बन्धी विषयवस्तु बारेमा प्रत्यक्ष, अप्रत्यक्ष, प्रविधिको प्रयोग गरी छलफल गरिएको थियो भने सूचना संकलन विधि तथा प्रक्रियाका बारेमा छलफल तथा अभ्यास गरिएको थियो ।

नगरपालिकाको बढदो तापक्रम अनुकुलन योजना र कार्ययोजना निर्माण : यस बढदो तापक्रम अनुकुलन योजना र कार्ययोजना तयार गर्ने सम्बन्धमा लुम्बिनी सांस्कृतिक नगरपालिकाको वातावरण, विपद्, फोहोरमैला व्यवस्थापन फोकल व्यक्ति, नगरपालिका स्तरीय विपद् व्यवस्थापन समिती, नगरपालिका कार्यालय, वडा कार्यालय संग प्रत्यक्ष, अप्रत्यक्ष समन्वय गरी यस लुम्बिनी सांस्कृतिक नगरपालिकाको बढदो तापक्रम अनुकुलन योजना र कार्ययोजना निर्माण गरिएको छ ।

वडा स्तरीय सूचना संकलन: नगरपालिका स्तरीय बढदो तापक्रम अनुकुलन योजना र कार्ययोजनामा निर्माणका प्रत्यक्ष, अप्रत्यक्ष सहभागी भएका सहभागीहरुबाट प्राप्त सूचनाको संकलन गरिएको थियो । जसमा विशेष गरेर बढदो तापक्रमको प्रभावहरु, सामाजिक, आर्थिक सूचनाहरु, हावा, पानी, माटोको प्रभावहरु, गाँउपालिकामा हुने प्रकोपहरु र विपद् जोखिम विवरण आदि संकलन गरिएको थियो । उक्त सूचनालाई नगरपालिकामा छलफल तथा पुनरावलोकन समेत गरी नगरपालिकास्तरीय सूचना संकलन गरिएको थियो ।

योजना खाका लेखन कार्य : सहभागीबाट आएको सूचना तथा योजना निर्माणका क्रममा वडा स्तरबाट आएका सुचना र वडा स्तरका बढदो तापक्रम अनुकुलन योजना र कार्ययोजनाहरुलाई समेट्दै समाजशास्त्री, वातावरणविद परामर्शकर्ता, संस्थाका प्राविधिक जनशक्ति, व्यवस्थापन जनशक्ति र नगरपालिका संग समन्वय गरी लेख्ने कार्य सम्पन्न भएको थियो ।

नगरपालिका स्तरीय योजना बैठक: योजना निर्माण गर्नको लागि बैठक संचालन गरिएको थियो । सहभागीतामूलक रुपमा विभिन्न बढदो तापक्रमका असरहरु कम गर्न र बढदो तापक्रमको असरहरुको न्युनिकरण गर्न वातावरण व्यवस्थापन क्षेत्रमा के के कार्य गर्ने भन्ने सन्दर्भमा विस्तृत छलफल तथा समुह कार्य गरिएको थियो । सहभागीहरुबाट तथा नगरपालिकाबाट आएको सूचनाको आधारमा लुम्बिनी सांस्कृतिक नगरपालिकाको नगरपालिकास्तरीय बढदो तापक्रम अनुकुलन योजना र कार्ययोजना तयार गरिएको थियो । योजना निर्माणका क्रममा वडास्तरबाट आएका सुचना, तथ्यांक, योजनाहरुलाई समेट्दै आवश्यकता अनुसार थप योजनाहरुको पनि छनोट गरिएको थियो ।

योजनाको प्रस्तुती र सुभाब संकलन गोष्ठी: बढदो तापक्रम अनुकुलन योजना र कार्ययोजनालाई लुम्बिनी सांस्कृतिक नगरपालिकामा मस्यौदाको रूपमा प्रस्तुती गरी योजनामा थपनुपर्ने बुँदाहरु र आवश्यक सल्लाह सुभाब समेटिएको थियो ।

योजनाको अन्तिम लेखन कार्य र योजनाको तयारी : लुम्बिनी सांस्कृतिक नगरपालिका तथा सहभागिहरुबाट आएको सुभाबलाई पनि समेटेर बढदो तापक्रम अनुकुलन योजना र कार्ययोजनाको तयारी कार्य सम्पन्न गरिएको थियो ।

बढदो तापक्रम अनुकुलन योजना तर्जुमा प्रक्रिया

१.प्रारम्भिक छलफल र विषयगत क्षेत्रको पहिचान

२.नगरको संकटासन्नता तथा क्षमता लेखाजोखा

३.योजना तर्जुमा बैठक तथा कार्यशाला

४.योजनाको प्रारम्भिक मस्यौदा तयारी

५.सरोकारवालाहरुको बैठक र मस्यौदा माथि छलफल

६.अन्तिम मस्यौदा तयारी र स्वीकृति

१.१० योजना कार्यान्वयन रणनीति

१.१०.१ योजनाको स्वीकृति:

बढदो तापक्रम अनुकुलन योजना र कार्ययोजनालाई नगरपालिकाले आवश्यक प्रक्रिया पूरा गरी नगरसभाबाट स्वीकृत गराइने छ ।

१.१०.२ बजेट व्यवस्था:

(क) नगरपालिकाबाट स्वीकृत योजना भएकोले निर्धारण प्राथमिकता प्राप्त क्रियाकलापहरु सञ्चालनको लागि नगरपालिकाले बजेट विनियोजन गर्नेछ ।

(ख) योजना कार्यान्वयनको लागि नगरपालिकाले जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति, जिल्ला समन्वय समिति, विषयगत कार्यालय, नेपाल रेडक्रस सोसाइटी, राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गैरसरकारी संस्था तथा दातृ निकाय समेतको समन्वय र सहयोगमा बजेटको व्यवस्थापनमा पहल गर्न सक्नेछ ।

१.१०.३ योजना कार्यान्वयन :

(क) नगरपालिकाले स्वीकृत बढदो तापक्रम अनुकुलन योजना र कार्ययोजना स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति मार्फत कार्यान्वयन गराउन प्राथमिकता दिनेछन् ।

(ख) नगरपालिका स्तरीय विपद् व्यवस्थापन समितिले स्वीकृत योजना विषयगत कार्यालय, समुदाय सङ्घसंस्था तथा निजी क्षेत्र एवं समुदायमा आधारित विपद् व्यवस्थापन समिति समेतको सहयोग लिई कार्यान्वयन गर्नेछ ।

१.११ योजनाको अनुगमन, मुल्याङ्कन तथा पुनरावलोकन:

१.११.१ नगरपालिकाले वार्षिक नीति तथा कार्यक्रमको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्दा बढदो तापक्रम अनुकुलन योजना र कार्ययोजना कार्यान्वयनको समेत नियमित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्नेछ ।

१.११.२ नगरपालिका स्तरमा गठित अनुगमन समितीले बढदो तापक्रम सम्बन्धी कार्यक्रमको प्रभावकारिता समेत मूल्याङ्कन गरी आवश्यकता अनुसार नगरपालिकामा सिफारिस गर्नेछ ।

१.११.३ बढदो तापक्रम अनुकुलन योजना र कार्ययोजना कार्यान्वयन गर्ने संस्थाहरुले आफ्नो अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रतिवेदन सम्बन्धित निकाय, स्थानीय निकायमा पेश गर्नेछ ।

१.११.४ नगरपालिकाको कुनै पनि क्षेत्रमा बढदो तापक्रमले पारेको परिवर्तनलाई सम्बोधन गर्न प्रत्येक वर्ष योजनाको पुनरावलोकन गरी वार्षिक कार्यक्रम तथा योजना तयार गर्नेछ ।

बढदो तापक्रम अनुकुलन योजना र कार्ययोजना कार्यलाई प्रभावकारी बनाउन प्रत्येक ३ वर्षमा योजनाको बृहत् पुनरावलोकन गरी अध्यावधिक गर्नेछ ।

परिच्छेद २ : नतिजा

सर्वेक्षणबाट प्राप्त जानकारी

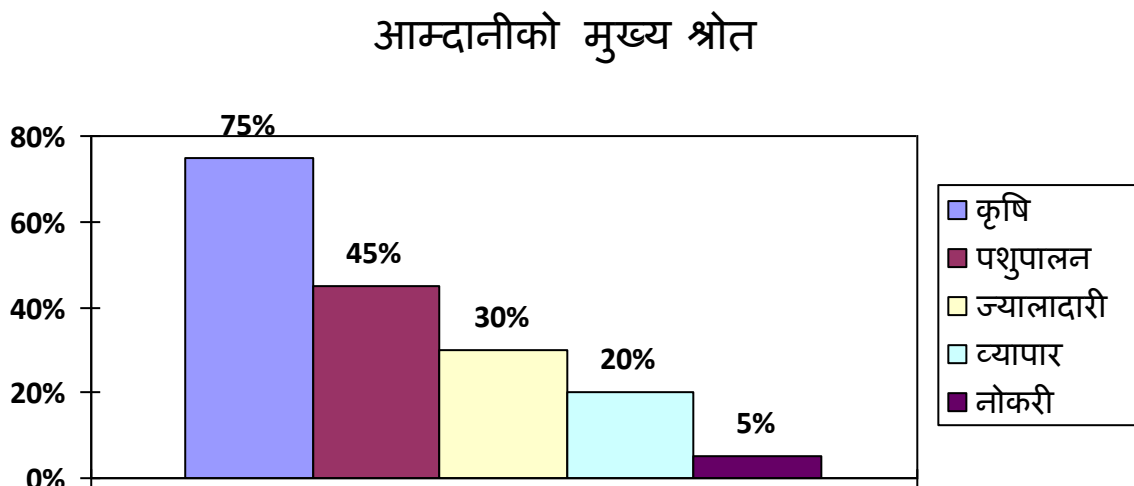
मानिसको जीवनशैली आचरणले उनीहरु बसोबास गर्ने वातावरणमा निकै ठुलो प्रभाव पार्दछ । यसका साथै कुनै पनि ठाउँमा प्राकृतिक श्रोत साधनहरु के कति छन् र तिनीहरुको अवस्था कस्तो छ भन्ने कुराले पनि त्यस ठाउँको वातावरणको मुल्यांकन गर्दछ । त्यसैले लुम्बिनी सांस्कृतिक नगरपालिकाको वातावरणीय अवस्था र स्थानियहरुले प्रयोग गर्ने श्रोत साधन सम्बन्धि जानकारी लिन प्रश्नावलीलाई ६ ओटा विद्या :- कृषि, पानि, उर्जा र फोहोरमैला व्यवस्थापन, भु-जोखिम र जलवायु परिवर्तनमा विभाजन गरियो ति प्रश्नावली प्रयोग गरी लुम्बिनी सांस्कृतिक नगरपालिकाको वार्ड नं. १ देखी १३ सम्म सर्वेक्षण गरियो । उक्त सर्वेक्षणको नतिजा विद्यागत रुपमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

२.१ कृषि :-

लुम्बिनी सांस्कृतिक नगरपालिकामा गरिएको सर्वेक्षण अनुसार आमदानीको मुख्य श्रोत कृषि, पशुपालन, ज्यालादारी, व्यापार र व्यवसाय, नोकरी आदी गर्ने गरेको अध्ययनले देखाएको छ । कृषिमा ७५%, पशुपालनमा ४५%,

ज्यालादारीमा २०%, व्यापार व्यवसाय ३०%, नोकरी ५% मात्र संलग्न रहेको देखिन्छ । चित्र १ ले संख्यालाई विस्तृत चित्रण गरेको छ ।

चित्र १ आम्दानीको मुख्य श्रोत

चित्र १ आम्दानीको मुख्य श्रोत

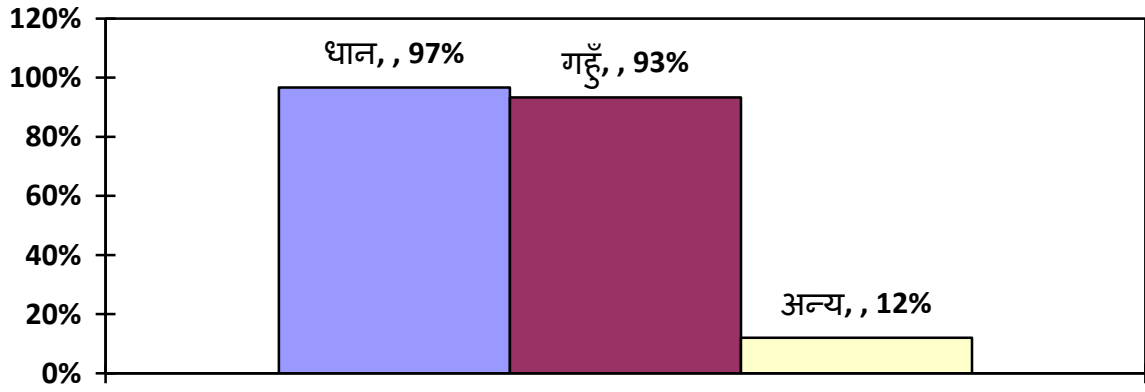
नोट : तल उल्लेखित चित्र बमोजिम एक व्यक्तिले दुई वा सो भन्दा बढि पेशा पनि गर्ने भएको हुदा सो डाटालाई पनि जोड गरेर उल्लेख गरिएको छ ।

चित्र २ अन्न बाली

कृषि उत्पादनलाई अन्न बाली, तरकारी बाली, तेलन बाली, कोशे बाली र फलफुल गरी पाँच प्रकारमा छुट्टयाएर विश्लेषण गयएको छ । कृषिमा संलग्न व्यक्तिहरुले अन्न बालीको रुपमा मुख्यतः धान, गहुँ, अन्य लगाउने गरेको र तरकारी बालिको रुपमा आलु, काउली, सिमि / बोडी, टमाटर र प्याज लगाउने गरेका छन भने फलफुल खेतीको रुपमा विशेषत आँप, लिचिको खेती गरेको देखिन्छ ।

नोट : तल उल्लेखित चित्र बमोजिम एक व्यक्तिले दुई वा सो भन्दा बढि पेशा पनि गर्ने भएको हुदा सो डाटालाई पनि जोड गरेर उल्लेख गरिएको छ ।

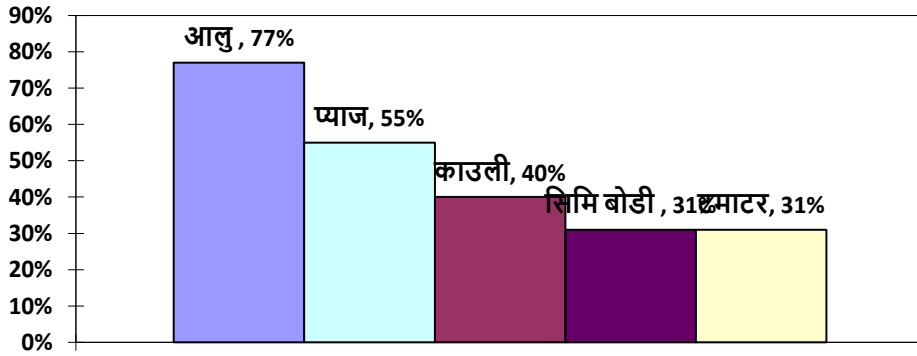
अन्न बालि

चित्र २ धान, गहुँ, अन्य विवरण

चित्र ३ तरकारी बाली उत्पादन

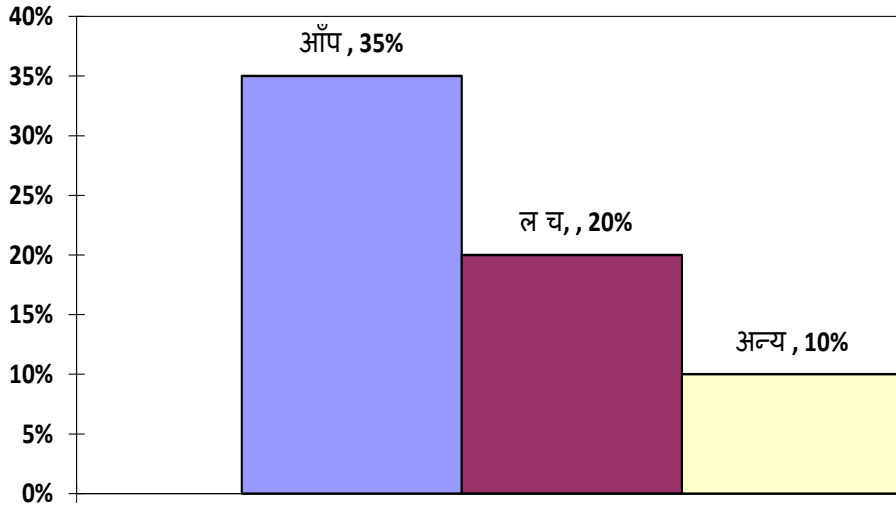
तरकारी खेति

चित्र ३ तरकारी खेति (आलु, प्याज, काउली, सिमि बोडी, टमाटर विवरण)

चित्र ४ फलफुल खेती

फलफुल खेती

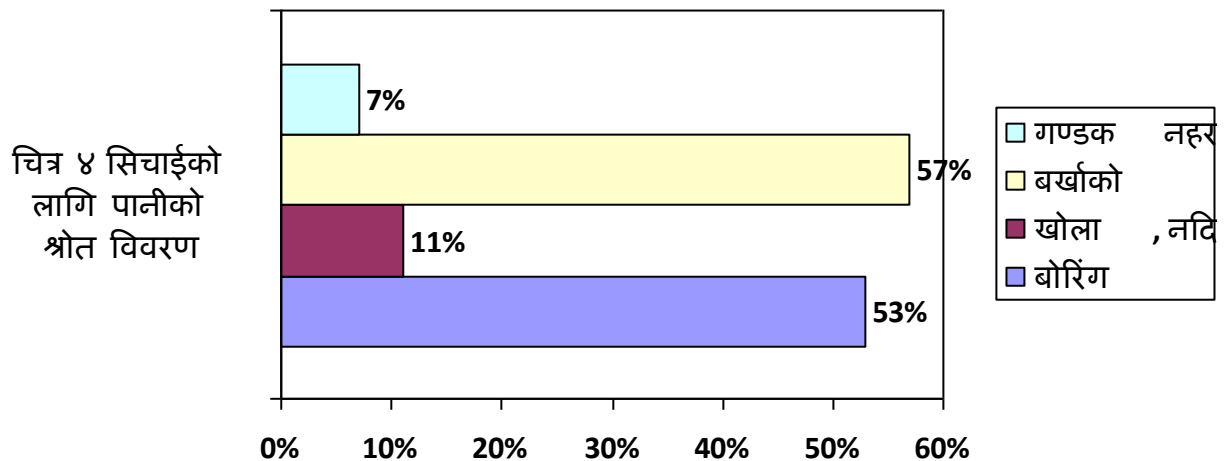

चित्र ४ तरकारी बाली उत्पादन

२.२ सिंचाईको लागि पानीको श्रोत :

सिंचाई गर्नका निम्ति मानिसहरु मुख्य रुपमा बर्खाको पानीमा भर पर्ने गरेको अध्ययनले देखाएको छ । त्यस बाहेक बोरिंग, खोला, सिंचाईको लागि मुख्य श्रोत रहेको चित्र ४ ले संख्याको विवरण प्रस्तुत गरेको छ ।

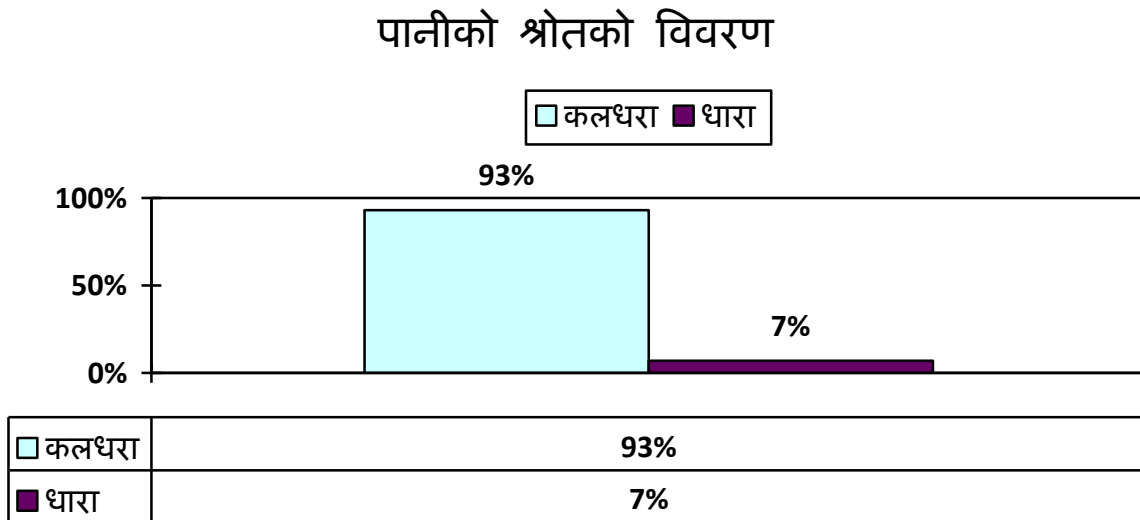
सिंचाईको लागि पानीको श्रोत

२.३ पानी :-

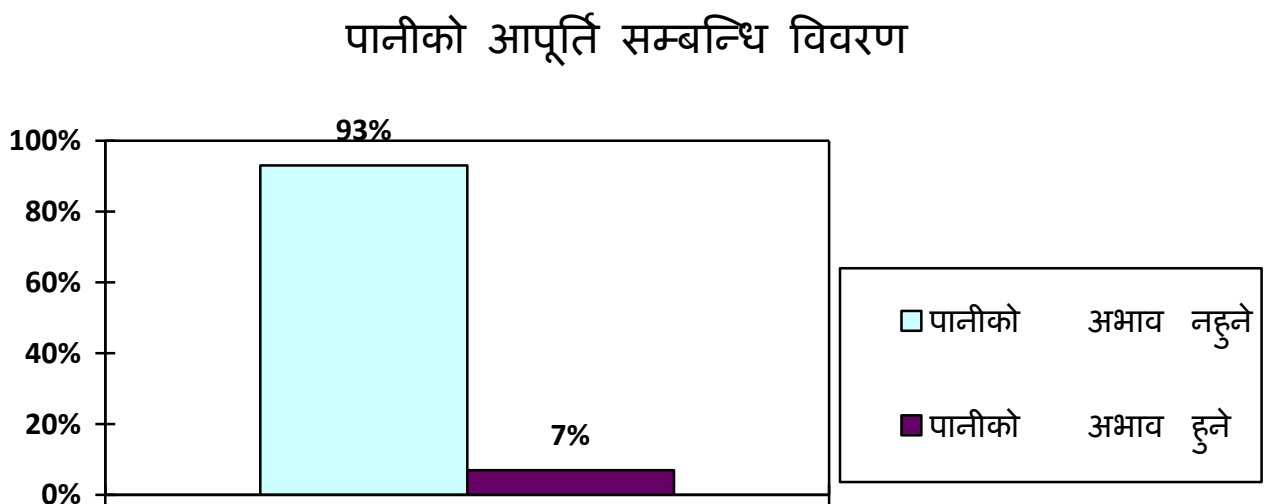
लुम्बिनी सांस्कृतिक नगरपालिकामा गरिएको सर्वेक्षण अनुसार खानेपानी तथा अन्य प्रयोजनका लागि पानीको मुख्य श्रोत रहेको छ । यस बाहेक कतिपयले धाराको पानि पनि प्रयोग गर्ने गरेका छन । चित्र १ मा कति प्रतिशतले कुन खानेपानीको प्रयोग गर्छन भन्ने विवरण पेश गरिएको छ । अध्ययन क्षेत्रमा ९३% लाई पानिको अभाव नहुने र ७% लाई खडेरी लाग्ने समयमा पानिको अभाव हुने सर्वेक्षणले देखाएको छ । सबै उत्तरदाताले कुनै पनि पानिको श्रोत वा मुहान प्रदुषित नरहेको जानकारी दिएका छन ।

चित्र १ पानीको श्रोतको विवरण

चित्र १ पानीको श्रोतको विवरण

पानीको आपूर्ति सम्बन्धी ब्यवस्था

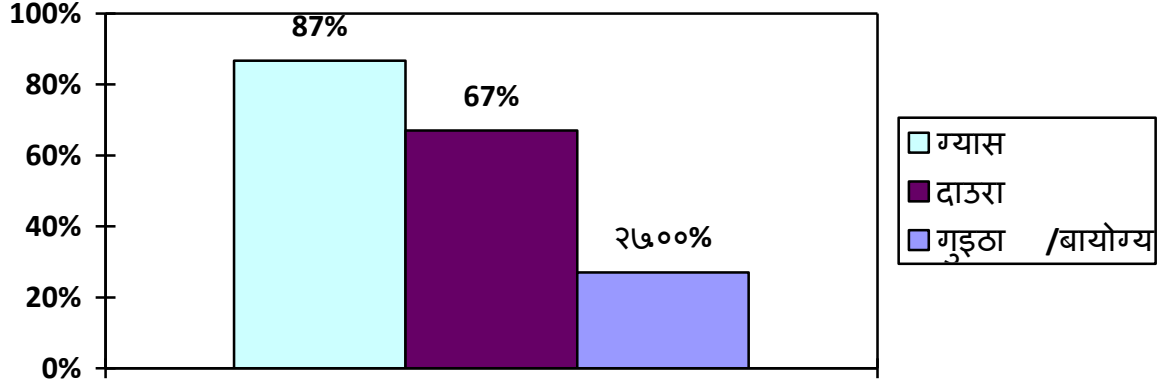
चित्र १ क पानीको आपूर्ति सम्बन्धि विवरण

२.४ उर्जा र फोहोरमैला व्यवस्थापन :-

लुम्बिनी सांस्कृतिक नगरपालिकामा गरिएको सर्वेक्षण अनुसार मानिसहरुले मुख्यतः ग्यास, दाउंरा गुईठा / बायो ग्यास प्रयोग गरेको पाईन्छ । खाना बनाउंनका लागि मानिसहरुले मुख्य रूपमा ग्याँस, दाउंरा र गुईठा/बायो ग्याँस को प्रयोग गर्ने गरेको सर्वेक्षण अध्ययनले देखाएको छ, । बत्ति बाल्नको लागि सम्पूर्णले विद्युतको प्रयोग गर्ने गरेको देखिन्छ । संख्यागत विश्लेषण चित्र १ मा गरिएको छ ।

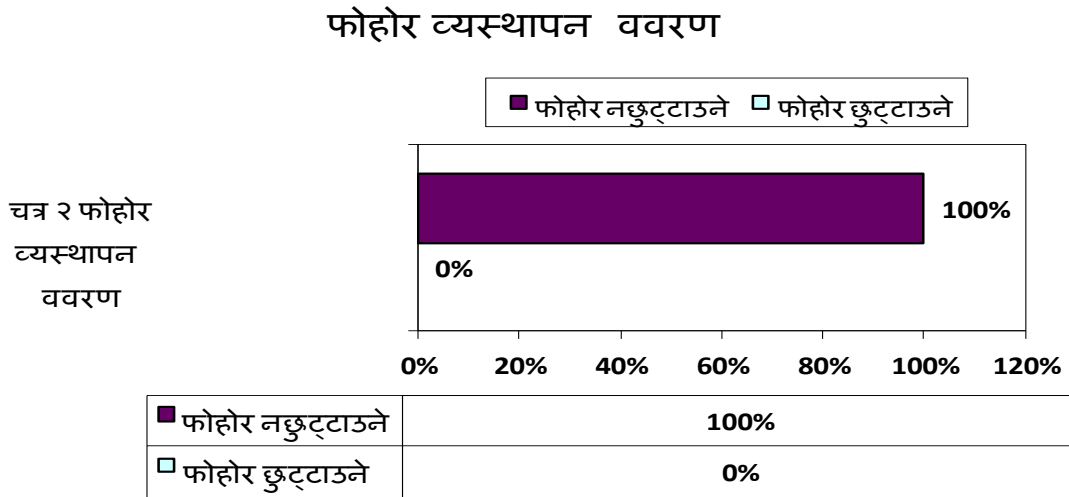
चित्र १ खाना पकाउने प्रयोग हुने उर्जाका श्रोतहरु

खाना पकाउने प्रयोग हुने उर्जा

चित्र १ खाना पकाउने प्रयोग हुने उर्जा विवरण

चित्र २ फोहोर व्यवस्थापन विवरण

२.५ प्रकोप, सङ्कटासन्नता, क्षमता र जोखिम विश्लेषण - भु - जोखिम

लुम्बिनी सांस्कृतिक नगरपालिकाको १३ वटै वडामा वडा स्तरीय विपद् व्यवस्थापन समिति वडा अध्यक्ष प्रतिनिधीहरू स्थानीय बुद्धीजीविहरू, ज्येष्ठ नागरिक, स्थानीय संघसंस्थाका प्रतिनिधि तथा सरोकारवालाहरूको सहभागितामा के कस्ता प्रकोपहरू छन् र त्यसमध्ये कुन प्रकोप मुख्य समस्याको रूपमा रहेको छ भनेर जोडी तुलना विधिबाट वडाको स्तरीकरण गरिएको थियो । जुन यस प्रकार रहेको छ ।

सुस्ता गाउँपालिकाको वार्ड नं. १ देखी वार्ड नं. ५ सम्पुर्ण वार्डहरूमा वडा जनप्रतिनिधीहरू , कर्मचारी, स्थानीय बुद्धीजीविहरू, ज्येष्ठ नागरिक, स्थानीय संघसंस्थाका प्रतिनिधि तथा सरोकारवालाहरूको सहभागितामा के कस्ता प्रकोपहरू छन् र त्यसमध्ये कुन प्रकोप मुख्य समस्याको रूपमा रहेको छ भनेर जोडी तुलना विधिबाट वडाको स्तरीकरण गरिएको थियो । जुन यस प्रकार रहेको छ ।

वडा स्तरीय प्रकोप पहिचान, नक्साङ्कन तथा स्तरीकरण

वडा	सुस्ता गाउँपालिकामा प्रकोप तथा प्रकोप स्तरीकरण									
	पहिलो	दोस्रो	तेस्रो	चौथो	पाँचौ	छैटौ	सातौ	आठौ	नवौ	दशौ
१	वाढी	खडेरी	कृषिमा लाग्ने रोग	आगलागी	हावाहुरी	पशुमा लाग्ने रोग	सर्पदंश	सडक दुर्घटना	असिना	भुकम्प
२	वाढी	खडेरी	सडक दुर्घटना	हावाहुरी	सर्पदंश	आगलागी	असिना	कृषिमा लाग्ने रोग	पशुमा लाग्ने रोग	भुकम्प
३	वाढी	खडेरी	सडक दुर्घटना	हावाहुरी	सर्पदंश	आगलागी	असिना	कृषिमा लाग्ने रोग	पशुमा लाग्ने रोग	भुकम्प
४	वाढी	खडेरी	कृषिमा लाग्ने रोग	पशुमा लाग्ने रोग	हावाहुरी	आगलागी	सडक दुर्घटना	सर्पदंश	असिना	भुकम्प
५	वाढी	हावाहुरी	खडेरी	सडक दुर्घटना	कृषिमा लाग्ने रोग	पशुमा लाग्ने रोग	आगलागी	असिना	सर्पदंश	भुकम्प
६	वाढी	हावाहुरी	खडेरी	सडक दुर्घटना	कृषिमा लाग्ने रोग	पशुमा लाग्ने रोग	आगलागी	असिना	सर्पदंश	भुकम्प
७	वाढी	हावाहुरी	खडेरी	सडक दुर्घटना	कृषिमा लाग्ने रोग	पशुमा लाग्ने रोग	आगलागी	असिना	सर्पदंश	भुकम्प
८	वाढी	हावाहुरी	खडेरी	सडक दुर्घटना	कृषिमा लाग्ने रोग	पशुमा लाग्ने रोग	आगलागी	असिना	सर्पदंश	भुकम्प

९	बाढी	हावाहुरी	खडेरी	सडक दुर्घटना	कृषिमा लाग्ने रोग	पशुमा लाग्ने रोग	आगलागी	असिना	सर्पदंश	भुकम्प
१०	बाढी	हावाहुरी	खडेरी	सडक दुर्घटना	कृषिमा लाग्ने रोग	पशुमा लाग्ने रोग	आगलागी	असिना	सर्पदंश	भुकम्प
११	बाढी	हावाहुरी	खडेरी	सडक दुर्घटना	कृषिमा लाग्ने रोग	पशुमा लाग्ने रोग	आगलागी	असिना	सर्पदंश	भुकम्प
१२	बाढी	हावाहुरी	खडेरी	सडक दुर्घटना	कृषिमा लाग्ने रोग	पशुमा लाग्ने रोग	आगलागी	असिना	सर्पदंश	भुकम्प
१३	बाढी	हावाहुरी	खडेरी	सडक दुर्घटना	कृषिमा लाग्ने रोग	पशुमा लाग्ने रोग	आगलागी	असिना	सर्पदंश	भुकम्प

२.६ मौसमी पात्रो

मौसमी पात्रो अनुसार कुन कुन समयमा मनसुन वर्षा, हिउँदे वर्षा, आगलागी , गर्मी, जाडो , असिना, तुसारो पर्ने हुन्छ भनेर समुदाय सँग पछिल्लो ३० वर्षको अन्तरालमा आएको परिवर्तन अनुसार मौसमी पात्रोमा पहिचान गरिएको छ ।

मौसम		वैशाख	जेठ	असार	श्रावण	भाद्र	आश्विन	कार्तिक	मङ्सिर	पौष	माघ	फाल्गुन	चैत्र
मनसुन वर्षा	३० वर्ष पहिले												
	अहिले												
हिउँदे वर्षा	३० वर्ष पहिले												
	अहिले												
गर्मी	३० वर्ष पहिले												
	अहिले												
जाडो	३० वर्ष पहिले												
	अहिले												
असिना	३० वर्ष पहिले												
	अहिले												
तुषारो	३० वर्ष पहिले												
	अहिले												

२.७ बाली तथा वनस्पति पात्रो

बाली र वनस्पती पात्रो तयार गर्दा समुदायको प्रमुख ३ बाली वा वनस्पतीसँग सम्बन्धित विभिन्न क्रियाकलापहरु कुन कुन समयमा गरिन्छ, भनी पत्ता लगाउन निम्न बमोजिमको तालिका प्रयोग गर्न सकिन्छ ।

बाली विवरण			वैशाख	जेठ	असार	श्रावण	भाद्र	आश्विन	कार्तिक	मङ्सिर	पौष	माघ	फाल्गुन	चैत
धान	धानको विउँ लगाउने	३० वर्ष पहिले		■										■
		अहिले		■										■
	रोप्ने समय	३० वर्ष पहिले			■									■
		अहिले			■									■
	काट्ने समय	३० वर्ष पहिले								■				
		अहिले						■						
विरुवाको फूल र फल लाग्ने समय		३० वर्ष पहिले			■	■								
		अहिले				■	■							
गहुँ	छर्ने समय	३० वर्ष पहिले							■					
		अहिले							■					
	काट्ने समय	३० वर्ष पहिले											■	
		अहिले											■	

प्रकोप पात्रो, मौसमी पात्रो तथा बाली पात्रो अनुसार विगतका ३० वर्ष देखि हाल सम्मको अवस्था हेर्ने हो भने सामान्य रूपमा गर्मी बढ्दै गएको, पानी पर्ने क्रम पनि कम हुँदै गएको तथा मनसुन वर्षा र हिउँदे वर्षा पनि केही पछाडि हुने गरेको, सुख्खा खडेरीको क्रम बढ्दै जान थालेको तथा बाली नाली लगाउने समय पनि केही पछाडी धकेलिदै गएको जस्ता जानकारी समुदायस्तरबाट आउने गरेको देखिन्छ, जसबाट यहाँका समुदायले जलवायु परिवर्तन तथा जलवायुजन्य समस्या पनि भोग्दै गएका छन् भन्ने पनि प्रष्ट हुन्छ।

परिच्छेद ३ : स्थानिय समुदायसंग प्रश्नोत्तर

३ वर्तमान परिस्थितिमा लुम्बिनी सांस्कृतिक नगरपालिकामा स्थानियसंग प्रश्नोत्तर

३.१ स्थानिय समुदायसंग छलफल

सङ्कटासन्नता तथा क्षमता विश्लेषणका विभिन्न औजारको प्रयोगबाट प्राप्त सूचना तथा तथ्याङ्कको पुनरावलोकन, अनुगमन वा परीक्षण र छुटेका विषय पत्ता लगाउन समुदायसंग प्रश्नोत्तर गरीएको थियो। समुदायका महिला, बालबालिका, सीमान्तीकृत वर्ग, ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, दलित, जनजाति, र

अल्पसंख्यक समेत सबै वर्गलाई समेटेर यस प्रकारको छलफल गरिएको छ । यस्तो छलफलमा सबै सहभागीलाई समान रूपले आफ्ना विचार र भनाई राख्न प्रोत्साहित गरिएको छ । बढ्दो तापक्रमबाट आएका परिवर्तनका कारण त्यस नगरपालिकाको कृषि, पशुपालन तथा खाद्य सुरक्षा वन तथा जैविक विविधता, जलवायुजन्य प्रकोप, जलस्रोत र उर्जा , भौतिक पूर्वाधार, मानव स्वास्थ्य, आदि क्षेत्रहरूमा ३० वर्ष पहिले र हाल महसुस गरिएको असर तथा प्रभाव एवं भविष्यको अनुमानका बारेमा छलफल गरी निम्नअनुसारको ढाँचामा सूचीकृत गरिएको छ ।

३.२ नगरपालिका: लुम्बिनी सांस्कृतिक नगरपालिका

क्र.स	समस्या	३० वर्ष अगाडिको अवस्था	हाल महसुस गरिएको अवस्था	कारण	कारक तत्व	सम्भावित समाधानका उपाय	कैफियत
१	विपद् र विपद्का सवाल	सामान्य विपद्का घटना रुपमा हुने गर्दथ्यो विपद्को असर न्यून हुने गर्दथ्यो	नयाँ प्रकारका विपद्हरूको सामना गर्नुपरेको विपद्ले अत्याधिक क्षति पुरयाउने गरेको कृषि प्रणालीमा धेरै असर गर्ने गरेको	अव्यवस्थित विकास, अत्याधिक प्रदूषण	प्रविधिमा पहुँच नहुनु, दिगो विकासका अवधारणा नअपनाउनु	बढ्दो तापक्रम अनुकूलन योजना र कार्ययोजनाका क्रियाकलापलाई विकासका कार्यक्रमसँगै एकीकृत गरि लैजाने	
२	जीविकोपार्जन तथा खाद्य सुरक्षा (जस्तै: उत्पादनमा घटबढ)	अनावश्यक किटनाशक प्रयोग नगरेर प्राङ्गारिक खेति गरिन्थ्यो । खेतिको उत्पादन राम्रो थियो । समयमा पानी पर्दथ्यो । रोगकिराको खासै समस्या थिएन । पशुहरूमा रोगको समस्या न्यून थियो	खेतीमा धेरै मात्रामा विषादीहरूको प्रयोग गरिन्छ । खेती उत्पादन जनसंख्याको अनुपातमा कम भएको अतिवृष्टि, अनावृष्टि र खण्डवृष्टि हुनु वालीमा रोगकिरा लाग्नु पशुपक्षिहरूमा नयाँ रोग देखा पर्नु ।	जलवायु परिवर्तन, खडेरी	नविन प्रविधिमा पहुँच नहुनु	व्यवसायिक तथा आधुनिक प्रविधि युक्त तालिम तथा सहयोगको व्यवस्था	
३	मानव	महामारीको	स्वास्थ्य सेवामा	जलवायु	जनचेतना	सरसफाईम	

क्र.स	समस्या	३० वर्ष अगाडिको अवस्था	हाल महसुस गरिएको अवस्था	कारण	कारक तत्व	सम्भावित समाधानका उपाय	कैफियत
	स्वास्थ्य, खानेपानी, सरसफाई तथा महामारी	खासै समस्या नरहेको । ● स्वास्थ्य सेवाको कमी ● बलबालिकाहरु उपचार नपाएर मर्ने गरेको । ● स्थानिय जडीबुटी तथा धामी भाँक्रीको मद्धतले उपचार गर्ने गरेको । ● रोगको पहिचान नहुने गरेको	पहुच बढेको । ● बाल मृत्युदरमा कमी । ● मानिसमा नयाँ रोगहरु देखा पर्न थालेको । ● जन्डीस, टाइफाईड पानीजन्य रोगहरुमा वृद्धि भएको ।	परिवर्तन, अव्यवस्थित विकास, सरसफाइमा विशेष ध्यान नदिनु	को कमी, सरकारको नीति नियम प्रभावकारी लागु नहुनु	। विशेष ध्यान दिने साथै पानीका मुहानको संरक्षण गर्ने	
४	जैविक विविधता (जस्तै: नयाँ प्रजाति देखा पर्नु तथा लोप हुनु)	● वनजङ्गल प्रशस्त थियो । ● फल तथा फूलहरु समयमा फल्ने गर्दथे ।	● वनजङ्गलको घनत्व घटेको । ● पहिले पाइने चराचुरुङ्गीहरु कम देख्न थालेको । ● समयमा फलफूल फल्न छोडेको ।	जलवायु परिवर्तन, दिगो विकासको अवधारणा लागु नगर्नु		वातावरण व्यवस्थापन तालिम, प्रभावकारी नीति नियम लागु गर्ने	

क्र.स	समस्या	३० वर्ष अगाडिको अवस्था	हाल महसुस गरिएको अवस्था	कारण	कारक तत्व	सम्भावित समाधानका उपाय	कैफियत
५	जलश्रोत तथा उर्जा (पानीको मुहान सुक्नु अथवा नयाँ देखा पर्नु)	पानीका मूलहरु प्रशस्त थिए उर्जाको रुपमा दाउरा र मट्टीतेल प्रयोग गरिन्थ्यो । विद्युतको पहुँच सबैतिर थिएन	पानीका मूलहरु सुक्दै गएको । सोलार र जलविद्युतको प्रयोग बढेको । खाना पकाउन इन्धनको रुपमा ग्याँस अत्याधि मात्रामा प्रयोग गरिँदै ।	अव्यवस्थित विकास	जनचेतनाको कमी	पानीको मुहान संरक्षणमा विशेष ध्यान दिने साथै वैकल्पिक उर्जाको प्रवर्धनमा विशेष जोड दिने	

बढ्दो तापक्रमका कारण यस नगरपालिकाको कृषि, पशुपालन तथा खाद्य सुरक्षा, वन तथा जैविक विविधता , जलवायुजन्य प्रकोप, जलस्रोत र उर्जा, भौतिक पूर्वाधार , मानव स्वास्थ्य आदि क्षेत्रहरुमा ३० वर्ष पहिले र हाल महसुस गरिएको असर तथा प्रभाव पछिल्लो समयमा बढ्दै गएको देखिन्छ। जीविकोपार्जनको लागि ३० वर्ष पहिले अधिकांश समुदाय कृषि पेशामा आश्रीत रहने गरेको स्थानीय जातका विशेषत धान, गहुँ, आदि उत्पादन हुने गरेको, हालका दिनमा कृषि तथा पशुपालनको व्यवसायिक उत्पादन बढ्न गएको तर कृषिमा रासायनिक मलहरुको बढी प्रयोग हुन थालेको , व्यवसायीक रुपमा नै तरकारी खेती हुने गरेको, तथा रासायनिक मल तथा विषादीको प्रयोग बढ्न थालेको , फलफुलमा किरा बढी लाग्ने कुहीन थालेको, धान ,गहुँमा किरा लाग्ने गरेको तथा जीवजन्तु लोप हुँदै गएको जस्ता समस्याहरु देखिएको छ । ३० वर्ष पहिले तथा हालको अवस्थाहरु हेर्दा समुदायमा बढ्दो तापक्रमबाट समस्याहरु बढ्दै गएको देखिन्छ ।

३.३ जोखिम तथा समस्या विश्लेषण

नगरपालिका भित्र हुने प्रकोप, त्यसको कारण र प्रभावको पहिचान हुन जरुरी हुन्छ । प्रकोप, जोखिमको पहिचान, प्रकोप हुने महिना, र ऐतिहासिक समयरेखाको आधारमा प्रकोपको आवृत्ति र त्यसको मूल कारण तथा सम्भावित समाधानका उपायहरु के के हुन भनि वस्तु स्थिती विवरणबाट आएको नतिजा तलको तालिका दिइएको छ ।

क्र स	जोखिम तथा समस्या	मूल कारण	प्रभाव	सम्भावित समाधानका उपाय
१	भुकम्प	भौगोलिक तथा भौगोलिक कारण , जमिन भित्रका भारतिय र टेक्टोनिक प्लेटहरु घर्षण	मानिसको मृत्यु हुने तथा घाइते हुने, भौतिक संरचनाहरु , विद्यालय तथा सार्वजनिक सम्पत्तिमा क्षति तथा असर सुख्खा पहिरो जाने खानेपानीको अभाव सृजना हुने	भवन निर्माण आचार संहिता अनुसार भवन निर्माण गर्ने भुकम्प सम्बन्धी जनचेतना फैलाउने समुदायमा खोज तथा उद्धार गर्न सक्ने जनशक्ति तथा सामग्री तयार गर्ने । घरघरमा फटपट भोलाको बन्दोवस्त गर्ने
२	बाढी	अत्यधिक वर्षा, खोलामा उचित तटबन्ध निर्माण नहुनु	मानिस तथा चौपायाका बगाउने, तथा मृत्यु समेत हुन सक्ने जोखिम बढ्ने तथा भौतिक क्षति हुने जग्गा घरमा विनाश	बाढीको जोखिम रहेको क्षेत्रमा तारजाली तथा तटबन्ध निर्माण गर्ने । बाढीको सुरक्षा सम्बन्धी समुदायमा जनचेतना जगाउने वृक्षारोपण गर्ने ।
३	आगलागी	जनचेतनाको कमी, चट्याङको कारण, लापरवाही तथा जनचेतनाको अभाव हुरीबतास र सुख्खा खडेरीको कारण जोखिम बढ्नु आगोको प्रयोग गरिसकेपछि सहि व्यवस्थापन नगर्ने असुरक्षित आगोको कारण	मानिसको मृत्यु हुने तथा घाइते समेत हुने , आर्थिक नोक्सानी तथा लत्ता कपडा र अन्नपात नष्ट हुने नीजि तथा सार्वजनिक भवनहरुमा क्षति	● आगलागी सम्बन्धी जनचेतनामूलक कार्यक्रम संचालन गर्ने ● बाल बच्चाले भेट्ने ठाउँमा प्रज्वलनशील पदार्थ नराख्ने ● आगोको प्रयोग तथा भान्सामा काम गर्दा सावधान हुने , ● आगलागीबाट हुन सक्ने हानी वा प्रभावको बारेमा जनचेतना जगाउने
४	चट्याङ	बादलको घर्षण ,मौसमी कारण, बढि मात्रामा पानी पर्दा वा हावा र बादल बीच ठक्कर हुदा	मानिस घाइते हुने तथा मृत्यु समेत हुन सक्ने पशु चौपायामा असर तथा मृत्यु हुन सक्ने , घर तथा अनय ठाउँमा आगलागी हुने	चट्याङको सुरक्षा सम्बन्धी जनचेतना प्रवाह गर्ने जनचेतना मुलक कार्यक्रम संचालन अर्थिङ्ग गर्ने
५	हावाहुरी	मौसमी कारण, पश्चिमी वायुको प्रभाव	भौतिक संरचनामा क्षति हुने र पशुपक्षीमा असर खेतीबाली तथा कृषिबाली नष्ट , बालीनाली , घर गोठमा क्षति	अस्थायी रुपमा बनेका घर टहरा सुरक्षित बनाउने घर तथा विद्यालय वरिपरि अग्ला रुखहरु नराख्ने, हावाहुरी चलेको बेला बिजुलीको स्वीच अफ गर्ने , घरगोठको छानो बलियो गरि छाउने घर नजिकका ठूला ठूला रुखहरुको हाँगा काट्ने ।
६	खडेरी	वर्षात नहुनु , वन विनाश,	खानेपानीको अभाव खेतीबाली नष्ट	मुहानको संरक्षण गर्ने मुहान वरिपरि वृक्षारोपण गर्ने

क्र स	जोखिम तथा समस्या	मूल कारण	प्रभाव	सम्भावित समाधानका उपाय
		प्राकृतिक कारण	राम्रो अन्नवाली उब्जाउ नहुने, घाँसपात समस्या	आकाशे पानी संकलन गर्ने जताततै खाली ठाउँमा वृक्षारोपण गर्ने, गराउने ।
७	पशुमा लाग्ने रोग	खोर , गोठ सफा नगर्दा खाने कुरा ठिक समयमा नदिनदा औषधी प्रयोग नगर्दा	पशु, पंक्षीहरु मर्ने	गोठ, खोर सफा राख्ने , समयमा औषधी सेवन गराउने ।
८	कृषिमा लाग्ने रोग	विभिन्न किसिमको विषादी प्रयोग र रासायनिक मलको प्रयोग	धान , गहुँ, तोरी, मसुरी अन्य सागसब्जीमा विभिन्न किसिमको रोग लाग्नु	कृषि विज्ञसँग माटो चेक जाँच गरि कृषिलाई उपयुक्त किसिमको बालीनाली लगाउने ।
९	महामारी	घर वरिपरिको वातावरण फोहोर हुनाले	मानिसहरुको अकालमा मृत्यु हुने ,	घर वरपरि सफा सुगन्ध राख्ने र सरसफाईमा ध्यान दिने , रोगको बारेमा जनचेतना जगाउने।
१०	असिना	प्राकृतिक कारण	अन्नवाली क्षति भई किसानहरुको मनोबल घट्ने, गाई वस्तुको क्षति हुने ,	बाली तथा गाईवस्तुको विमा तथा क्षतिपुर्तिको व्यवस्था, अन्य वैकल्पिक उपायहरुको व्यवस्था मिलाउने
११	विद्युतीय दुर्घटना	तारवार व्यवस्थित नगर्नाले, लापरवाहीको कारण, विद्युतीय स्रोतको असावधानी पूर्वक प्रयोग	मानविय क्षति , दुर्घटना, भौतिक क्षति , वासस्थानको क्षति	विद्युतीय तारहरु व्यवस्थित तरिकाले लगाउने, जनचेतना जगाउने
१२	सडक दुर्घटना	साँघुरो बाटो, त्रिव गतिमा सवारी साधन चलाउनाले	मानविय क्षति, आर्थिक क्षति, मालसामानको क्षति	सडक फराकिलो बनाउने, सडकको स्तर उन्नती गर्ने, ठाउँ ठाउँमा ब्रेकरको व्यवस्था मिलाउने
१३	सर्पदंश	गर्मी बढी भई जमिन तातेर, सरसफाई नभएको कारणले ।	मानिस देखि जनावरहरुको क्षति ।	घर वरपर सफा राख्ने, भाडीमा नजाने, प्वाल परेको ठाउँमा टाल्ने ।

(श्रोत: स्थलगत अध्यन, २०८०)

३.४ नगरपालिकाको क्षमता विश्लेषण

यस लुम्बिनी सांस्कृतिक नगरपालिकामा नगरपालिका स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति गठन भएको छ । यसले गर्दा समुदायलाई विपद् सँग सामना गर्ने क्षमता विकासमा सहयोग गर्नेछ । यस विपद् व्यवस्थापन समितिलाई विपद् सम्बन्धी विभिन्न तालिमहरु प्रदान गरी तिनहरुको ज्ञान, सिप र क्षमताको विकास गर्नु जरुरी छ । यसका साथै विपद् व्यवस्थापन समितिलाई सक्षम बनाउनका लागि आपत्कालिन कोषको स्थापना गरि त्यसको बढावा गर्न सके विपद् व्यवस्थापन समितिको क्षमता बढ्ने देखिन्छ ।

यस नगरपालिकामा कार्यरत जिल्ला समन्वय समिति, वडा कार्यालयहरु, स्वास्थ्य चौकी, रेडक्रस , प्रहरी चौकी, विद्यालयहरु , बैक तथा ऋण सहकारी संस्थाहरु, सरकारी तथा गैर सरकारी निकायहरु, असल मित्र मल्टिपर्पोज कम्पनी प्रा.लि. आदिलाई पनि क्षमता मान्न सकिन्छ ।

यस नगरपालिकामा कार्यरत विभिन्न सरकारी तथा गैरसरकारी संघसंस्थाहरु जसले यस क्षेत्रमा विपद् जोखिम न्यूनीकरण र समुदायको क्षमता बढाउने कामहरु गरिरहेका छन् । यस नगरपालिकामा रहेका विभिन्न राजनीतिक दल तथा समुहहरु, आमा समुह , महिला समुह, विभिन्न बचत समुह तथा कृषि समुहहरु, नगरपालिका भित्रका युवा तथा बाल क्लवहरुलाई यस नगरपालिकाको क्षमता मान्न सकिन्छ । यसैगरी यस नगरपालिकामा रहेका शिक्षक तथा स्वास्थ्य क्षेत्रमा कार्यरत समुदाय पनि छन् ,जसको ज्ञान तथा सिप विपद् व्यवस्थापनमा प्रयोग हुन सक्छ ।

यसका साथै यस गाउँपालिका भित्रका खुल्ला क्षेत्रहरु, पानीको स्रोतहरु तथा मुहानलाई पनि क्षमता मान्न सकिन्छ । यस नगरपालिकामा भएका विभिन्न क्षेत्रहरुका पहुँचवाला समुदायका व्यक्तिहरु यस नगरपालिकाका क्षमता हुन् । यस नगरपालिकामा रहेका निर्माण काम गर्ने, स्थानीय सीप र आफ्नै क्षमता र दक्षताको आधारमा काम गर्ने गरेका छन् । उनीहरुमा भूकम्प प्रतिरोधी संरचना निर्माण गर्ने सीप तथा क्षमताको विकास गर्नुपर्ने देखिन्छ । यसैगरी यहाँ भएका दक्ष जनशक्तिको रुपमा तालिम प्राप्त पौडीबाज, तालिम प्राप्त स्वयंसेवक, ग्रामीण महिला स्वास्थ्य कार्यकर्ता ,तालिम प्राप्त कृषि प्राविधिक, शिक्षक, कर्मचारी, स्वयंसेवक सीप विपद्का बेला प्रयोग गर्न सकिन्छ, त्यसैले यसलाई क्षमता मान्न सकिन्छ ।

३.५ जोखिम पहिचान तथा विश्लेषण

यस लुम्बिनी सांस्कृतिक नगरपालिकामा जोखिम पहिचान तथा विश्लेषण सडकटासन्नता र क्षमता विचको फरकलाई तुलना गरेर हेर्ने हो भने यस नगरपालिकामा विपद् जोखिम न्यूनीकरणको क्षेत्रमा धेरै कार्यहरु गर्नुपर्ने देखिन्छ । यस नगरपालिकामा भूकम्प, बाढी, सडक दुर्घटना, महामारी, पहिरो, खडेरी, हावाहुरी, चट्याङ, असिना, आगलागी , सर्पदंश ,विद्युतीय दुर्घटना , कृषिमा लाग्ने रोग पशुमा लाग्ने रोग जस्ता जोखिम रहेको छ । यसर्थ यस्ता विपद्बाट समुदायलाई सुरक्षित बनाउन जनचेतनाको कार्यहरु सँगै पूर्वतयारीको गतिविधिहरुमा समेत जोड दिनुपर्ने देखिन्छ । यसैगरी यस नगरपालिकामा सुख्खा खडेरीको क्रमहरु बढ्दै गएको, पानीका मुहानहरु सुक्दै जाने गरेको, पानी कम पर्ने गरेको तथा पर्दा पनि अत्यधिक पर्ने गरेको, बेमौसमी असिना पर्ने, फलफुल तथा तरकारीहरुमा किरा बढी लाग्ने गरेको जस्ता विभिन्न बढ्दो तापक्रमबाट समस्या पनि देखिएको छ ।

परिच्छेद ४ : सिद्धान्त

४ वातावरणीय सिद्धान्त

४.१ वातावरण संरक्षण ऐन २०७६ :

प्रस्तावना: स्वच्छ र स्वस्थ वातावरणमा बाँच्न पाउने प्रत्येक नागरिकको मौमलक अमधिकारको संरक्षण गनन, वातावरणीय प्रदूषण वा ह्रासबाट हुने क्षमत बापत पीमितलाई प्रदूषकबाट क्षमतपूमतन उपलब्ध गराउन, वातावरण र ववकासबीच समुचचत सन्तुलन कायम गनन, प्रकृत, वातावरण र जैविक वववधतामा पने प्रमतकूल वातावरणीय प्रभाव न्यूनीकरण गनन तथा जलवायु पररवतननको चुनौतीलाई सामना गननको लामग वातावरण संरक्षण सम्बन्धी प्रचमलत कानूनलार्न संशोधन र एकीकरण गनन वाञ्छनीय भएकोले, सङ्गीय संसदले “ वातावरण संरक्षण ऐन २०७६

(क) “अनुकूलन” भन्नाले जलवायु परिवर्तनको सम्भाव्य असर र जोखिमको आँकलन गरी थप हानी, नोक्सानी रोकथाम वा न्यूनीकरण गर्ने कार्य सम्भन्नु पर्दछ ।

(ख) “उत्सर्जन” भन्नाले कुनै निश्चित क्षेत्रबाट निश्चित समय अवधीमा वातावरणमा हरीतगृह ग्याँस वा अन्य कुनै ग्याँस, धुवाँ वा धुलो निष्काशन हुने कार्य सम्भन्नु पर्छ।

(ग) “जलवायु परिवर्तन” भन्नाले लामो समयको अन्तरालमा प्राकृतिक रुपमा हुने जलवायुको उतारचढावका अलावा प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रुपमा मानवीय क्रियाकलापले वायुमण्डलको बनोटमा हुने फेरबदलका कारण पृथ्वीको जलवायुमा क्रमशः देखा पर्ने परिवर्तन सम्भन्नु पर्छ ।

(घ) “जलवायु परिवर्तन व्यवस्थापन” भन्नाले जलवायु परिवर्तनको कारण उत्पन्न हुने समस्या न्यूनीकरण वा अनुकूलन गर्ने कार्य सम्भन्नु पर्छ र सो शब्दले त्यस सम्बन्धी नीती, रणनिति, संस्थागत संयन्त्र निर्माण, वित्त व्यवस्था, क्षमता अमभवृद्धि लगायतका समष्टिगत कार्यलाई समेत जनाउदछ ।

(ङ) “जोखिमपूर्ण पदार्थ” भन्नाले जोखिमपूर्ण फोहरको सीमापार ओसारपसार, नियन्त्रण र विसर्जन सम्बन्धी वासेल महासन्धिमा सूचीकृत पदार्थ तथा मानव स्वास्थ्य र वातावरणमा प्रतिकूल असर पार्ने विष्फोटक, ज्वलनशील, चीरस्थायी तथा संक्षारक (कोरोसिभ) गुण भएका र पुनः प्रयोग नगरीएका कच्चा पदार्थबाट प्रशोधन भई पहिलो पटक प्रयोगमा आउन लागेका पदार्थ सम्भन्नु पर्छ ।

(च) “जैविक विविधता” भन्नाले पारिस्थितिय प्रणाली (ईको सिस्टम) को विविधता, प्रजातीय विविधता (स्पेसिज डाईभर्सिटी) तथा वंशाणु विविधता (जेनेटिक डाईभर्सिटी) सम्भन्नु पर्छ ।

(छ) “न्यूनीकरण” भन्नाले मानवीय क्रियाकलापको कारणबाट हुने हरीतगृह ग्याँसको उत्सर्जनलाई घटाउने वा रोकने कार्य सम्भन्नु पर्छ ।

(ज) “प्रदूषण” भन्नाले फोहरमैला, रसायन, ताप, ध्वनी, विद्युतीय, विद्युत-चुम्बकीय तरङ्ग वा रेडियोधर्मी विकिरणका कारण वातावरणमा प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रुपले परिवर्तन गरी वातावरणमा उल्लेखनिय ह्रास ल्याउने, क्षती पुर्याउने वा वातावरणको लाभदायी वा उपयोगी प्रयोजनमा हानी पुर्याउने कार्य सम्भन्नु पर्छ ।

परिच्छेद ५ : बढदो तापक्रम अनुकुलन योजना र कार्ययोजना २०८१

५. बढदो तापक्रम स्थानिय अनुकुलन योजना

५.१ बढदो तापक्रमको लागी स्थानिय अनुकुलनका योजनाहरु

लुम्बिनी सांस्कृतिक नगरपालिकाको बढदो तापक्रम अनुकुलन योजना र कार्ययोजना तयार गरिएको छ । बढदो तापक्रमबाटको जोखिम व्यवस्थापनको सवाललाई बिकासको योजनासँग मूलप्रवाहीकरण गरी विपद् उत्थानशील समाज निर्माण गर्दै बढदो तापक्रम जोखिम व्यवस्थापनलाई केन्द्र देखि स्थानीय तहसम्म विस्तार गरी सबै तहका विकास निति तथा कार्यक्रममा मूलप्रवाहीकरण गर्ने प्रयास गरिएको छ । यसका साथै विपद् जोखिम व्यवस्थापनलाई सहभागितामूलक, पारदर्शी, उत्तरदायी, समावेशी र जिम्मेवार बनाउन लुम्बिनी सांस्कृतिक नगरपालिकाको नगरपालिका स्तरिय बढदो तापक्रमको लागी स्थानिय अनुकुलन योजनामा क्रियाकलापहरुलाई समावेश गरिएको छ ।

लुम्बिनी सांस्कृतिक नगरपालिकामा सडकटासन्ता तथा क्षमता लेखाजोखाले पहिचान गरेको मुख्य बढदो तापक्रमबाट हुन सक्ने जनधनको क्षति कम गरी जोखिम न्यूनीकरणमा समुदायलाई नै सक्षम बनाई विपद् जोखिम व्यवस्थापनलाई केन्द्र देखि स्थानीय तहसम्म विस्तार गरी सबै तहका विकास नीति तथा कार्यक्रममा मूलप्रवाहीकरण गर्ने यस योजनाको लक्ष्य रहेको छ । सम्भावित जोखिम कम गर्न , विपद्का समयमा आपतकालिन कार्य सम्पादन गर्न र विपद् पश्चात् पुनस्थापना तथा पुननिर्माणका लागि दिशानिर्देश गर्न तयार गरिएको योजनाबद्ध कार्यक्रम , कार्यजिम्मेवारी सहितका गतिविधीहरु समावेश गरिएको छ । लुम्बिनी सांस्कृतिक नगरपालिका बढदो तापक्रमको जोखिम र सडकटासन्ताको सूचना संकलन र क्षमता विश्लेषणको आधारमा बढदो तापक्रमको रुपमा आएका भुकम्प, बाढी , सडक दुर्घटना, महामारी, पहिरो , खडेरी, हावाहुरी, चट्याङ, असिना, आगलागी, वन्यजन्तुको आक्रमण, सर्पदंश , विद्युतीय दुर्घटना , कृषिमा लाग्ने रोग पशुमा लाग्ने रोग आदि जस्ता विपद्लाई स्थानीय समुदाय तथा विपद् व्यवस्थापन समिति, सघसंस्था, तथा सरकारी निकायले योजनाबद्ध रुपमा जोखिम न्यूनीकरण क्रियाकलापहरु सञ्चालन गर्नुपर्ने देखिन्छ । यस बढदो तापक्रमको लागी स्थानिय अनुकुलन योजना निर्माण निम्न प्रक्रियामा गरिएको छ ।

विपद् पूर्वका क्रियाकलापहरू (पूर्वतयारी, अल्पिकरण र रोकथाम)

विपद् पूर्वका क्रियाकलाप अर्न्तगत जनचेतना अभिवृद्धी, भौतिक स्रोत र साधनको तयारी तथा विकास, मानव संसाधनको विकास, नीतिगत संरचना तथा संस्थागत विकास र जीविकोपार्जनका गतिविधीहरुलाई समावेश गरिएको छ । विपद् पूर्वका क्रियाकलापमा कुन गतिविधी कहिले गर्ने, त्यसको मुख्य भूमिका र जिम्मेवारी कसको हुने र त्यसका लागि आवश्यक स्रोत कति लाग्ने तथा सो को व्यवस्थापन कसरी गर्ने भन्ने कुरा एउटा निश्चित ढाँचामा राखेर योजनाको खाका तयार गरिएको छ ।

विपद्का समयका क्रियाकलापहरू (आपत्कालीन सहयोग, खोज, उद्धार, तत्कालिन राहत)

प्रकोपको घटना घटेपछि त्यसबाट पर्ने विपद्बाट प्रभावितहरुको तत्काल खोज तथा उद्धार, प्राथमिक उपचार, आधारभूत व्यवस्थापनका लागि आवश्यक पर्ने सबै क्रियाकलापहरु, मानवीय क्रियाकलापहरु, तत्काल गर्नुपर्ने अरु कामहरु वा कार्य, मानवीय जीवन रक्षाका लागि ध्यान दिनुपर्ने विषयहरु, आधारभूत आवश्यक भौतिक सामग्री, खाद्य सामग्री, औषधी उपचार, खानेपानी, अस्थायी आवास, सुरक्षा आदि उपलब्ध गराइने गतिविधीहरु समावेश गरिएको छ ।

विपद् पश्चात (पुनस्थापना र पुननिर्माण)

	● सञ्चार तथा पूर्व चेतावनी कार्यदल ● समन्वय कार्यदल घ) विपद् राहत कोष सञ्चालन कार्यविधि तयारी ङ) राहत व्यवस्थापन कार्यविधि तयारी च) आपत्कालीन खोज तथा उद्धार सामाग्री प्रयोग कार्यविधिको तर्जुमा छ) राहत सामाग्री वितरण कार्यविधिको तर्जुमा ज) वडा/समुदाय स्तरीय विपद् व्यवस्थापन समितिको काम कर्तव्य र अधिकारका सम्बन्धमा समितिलाई अभिमुखीकरण ।	पटक वडा	१				

२) जनचेतना तथा क्षमता अभिवृद्धि

क्रस	प्रकोप	व्यवस्थापनका कृयाकलापहरु	मुख्य जिम्मेवारी	आन्तरिक निकाय	बाह्य निकाय	समयावधि
१	भुकम्प	भुकम्प प्रतिरोधी घर निर्माण, भुकम्पीय सुरक्षा सम्बन्धी पुर्वतयारी कार्यहरु, कृत्रिम अभ्यास लगायत, तथा कार्यदल गठन गर्ने, खुल्ला ठाउँको पहिचान गर्ने, विपद् व्यवस्थापन कोष निर्माण गर्ने, घर घरमा भेटपट भोलाको व्यवस्था गर्न लगाउने, आपतकालिन सम्पर्क नम्वर संकलन गर्न	नगरपालिका स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	विद्यालय, समुदाय, वडा कार्यालय, नगरपालिका	सम्बन्धित सरोकारवाला निकाय र अन्य संघसंस्था	निरन्तर

		लगाउने, विपद्को बेलामा कहाँ भेला हुने भन्ने बारे स्थान पहिला नै पहिचान गर्ने , भुकम्प प्रतिरोधी भवन निर्माण गर्ने, चेतना अभिवृद्धि गर्ने, भुकम्प सम्बन्धी कृत्रिम घटना अभ्यास गर्ने।				
२	आगलागी	पानीको व्यवस्थापन गर्नको लागि , नगरघरमा आगलागीको जोखिम र त्यसबाट बच्ने उपायहरूको बारेमा जानकारी दिने, आगलागी नियन्त्रण तथा जीवन रक्षा तालिम दिने, लाइटर सलाई जस्ता सामानहरू , बच्चाहरू बाट टाढा राख्नुपर्छ भनि जानकारी गराउने , चुरोट विडीको टुटाहरू जथाभावी नफाल्ने बारेमा जानकारी गराउने	नगरपालिका स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	विद्यालय, समुदाय, वडा कार्यालय, गाउँपालिका	सम्बन्धित सरोकारवाला निकाय र अन्य संघसंस्था	
३	बाढी	नदी, खोलानालाहरू उचित बाँध, सिंचाइ, नालाको उचित व्यवस्था गर्ने, वृक्षारोपण	नगरपालिका स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	विद्यालय, समुदाय, वडा कार्यालय, गाउँपालिका वडा स्तरिय विपद्	सम्बन्धित सरोकारवाला निकाय र अन्य संघसंस्था , आमा समुह, बला क्लव	

		गर्ने		व्यवस्थापन समिति		
४	चट्याड	अथिंग गर्ने घरघरमा, विद्युतीय उपकरण नचलाउने, ननहाउने, घर भित्र बस्ने, अग्लो टावरहरुको नजिक नबस्ने	नगरपालिका स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	विद्यालय, समुदाय, वडा कार्यालय, नगरपालिका	सम्बन्धित सरोकारवाला निकाय र अन्य संघसंस्था, जिसस बाट पुर्नताजगी तालिम दिने	
५	हावाहुरी	घरको छाना राम्रो सँग कस्ने, बाहिर ननिसक्ने, घरवपरका रुखहरु काँटछाट गर्ने टोल टोल, विद्यालयमा चट्याङ्गबाट बच्ने बारे पोष्टर, पम्पलेट, आदिबाट जनेचतना अभिवृद्धि गर्ने	नगरपालिका स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	विद्यालय, समुदाय, वडा कार्यालय, नगरपालिका	सम्बन्धित सरोकारवाला निकाय र अन्य संघसंस्था	
६	खडेरी	मुहानको वरिपरि वृक्षारोपण गर्ने, डिप बोरिंगको व्यवस्था गर्ने, पानीको मुहान संरक्षण गर्ने, वृक्षारोपण गर्ने, पानी संकलनको लागि ट्याँकी निर्माण गर्ने	नगरपालिका स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	आमा समुह, कृषक समुह, वडा कार्यालय	जिल्ला भुसंरक्षण कार्यालय, तथा सरोकारवाला निकाय, खानेपानी समिति,	
७	महामारी	जनचतेना जगाउने, वातावरण सरसफाई गर्ने । रोग शुरु हुने वित्तिकै उपचार गर्ने	नगरपालिका स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	वडा कार्यालय क्लवहरु, स्वास्थ्य चौकी	गा पा, जिल्ला समनव्य समिति	

८	कृषिमा लाग्ने रोग	कृषि सम्बन्धी तालिम राख्ने , घरमा विषाधी बनाउने	नगरपालिका स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	गा पा , कृषि तथा पशु कार्यालय कार्यालय	जिल्ला कृषि तथा पशु कार्यालय	
९	पशुमा लाग्ने रोग	खोर गोठ सरसफाई गर्ने, व्यवस्थित खोर निर्माण गर्ने, पशुपालन सम्बन्धी तालिम दिने	नगरपालिका स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	गा पा , कृषि तथा पशु कार्यालय कार्यालय	जिल्ला कृषि तथा पशु कार्यालय	
१०	सडक दुर्घटना	सडकमा होशियार साथ हिडने, ट्राफिक नियमहरुको सुचना जानकारी तालिम गर्ने	नगरपालिका स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	ट्राफिक प्रहरी	जिल्ला प्रहरी कार्यालय	
११	असिना	प्लाष्टिक टनेलको व्यवस्था गर्ने	नगरपालिका स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	गा पा , कृषि तथा पशु कार्यालय	जिल्ला कृषि तथा पशु कार्यालय	
१२	वन्यजन्तुको आक्रमण	तारबार लगाउनेको लागि सम्बन्धित निकाय संग पहल गर्ने, लागि जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने, सचेत हुने	नगरपालिका स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	गा पा , वडा कार्यालय	सम्बन्धित संघसंस्था	
१३	सर्पदंश	वस्तीहरु सरसफाई गर्ने, घरको भयाल ढोकामा जाली लगाउने बारेमा जनचेतना जगाउने, टर्चलाइटको व्यवस्थापन गर्ने, ढोका रामा सग लगाउने , फिनेल जस्ता चिजहरु	नगरपालिका स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	गा पा , वडा कार्यालय	सम्बन्धित संघसंस्था	

		घरवरपर छर्कने , रातीको समयमा बत्ति लिएर हिडने				
१४	विद्युतीय दुर्घटना	विद्युतको नांगा तारहरु नचुने, प्राधिकरणको सम्पर्क नम्बर राख्ने	नगरपालिका स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	गा पा, स्थानीय समुदाय	विद्युत प्राधिकरण ,	

३) जोखिम न्यूनिकरणका कृयाकलापहरु

कुनै पनि प्रकोप घट्नुभन्दा पहिले त्यस्ता प्रकोपहरुले निम्त्याउन सक्ने विपद्लाई न्यून तथा अनुकूलन गर्न स्थानिय श्रोतले भ्याउने गरी र स्थानिय व्यक्तिसँगको छलफल पछि, निम्न उल्लेखित न्यूनीकरण तथा पूर्वतयारीका क्रियाकलापहरु प्रस्ताव गरिएको छ ।

त्र.स	प्रकोप	व्यवस्थापनका कृयाकलापहरु	मुख्य जिम्मेवारी	स्रोत व्यवस्थापन		समय अवधि
				आन्तरिक	बाह्य (सहयोगी)	
१	भुकम्प	भवन आचार संहिता पालना गरि प्रत्येक वडामा कम्तीमा १ वटा आपतकालीन आवासको निर्माण गर्ने	नगरपालिका स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	गा.पा/वडा कार्यालय	सम्बन्धित सरोकारवाला संघसस्था	नगरपालिकाको समन्वय
२	बाढी	वर्षायाममा अत्यधिक वर्षा भई मुख्यतया बाढीको उच्च जोखिममा पर्ने क्षेत्रहरुमा तटबन्ध निर्माण गर्ने , वृक्षारोपण गर्ने खोला नजिक बसोवास नगर्ने भन्ने जानकारी गराउने ।	नगरपालिका स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	वडा कार्यालय, नगरपालिका	सम्बन्धित सरोकारवाला संघसस्था	
३	चट्याङ	बिजुलीको तारको राम्रो व्यवस्थापन गर्ने, रुखको नजिक घर नबनाउने , प्रत्येक घरमा अर्थिगं	नगरपालिका स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	प्रत्येक टोल वस्ती का प्रत्येक व्यक्ति	सम्बन्धित सरोकारवाला संघसस्था	

त्र.स	प्रकोप	व्यवस्थापनका कृयाकलापहरु	मुख्य जिम्मेवारी	स्रोत व्यवस्थापन		समय अवधि
		राख्ने ,				
४	आगलागी	वडा स्तरिय आगलागी नियन्त्रण साधन श्रोत उपलब्ध गराउने, खेतहरुमा आगो लगाउनबाट रोक लगाउने	नगरपालिका स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	प्रत्येक टोल वस्ती का प्रत्येक व्यक्ति	सम्बन्धित सरोकारवाला संघसंस्था	
५	खडेरी	सिंचाइको लागि डिप बोरिंगको व्यवस्थापन गर्ने, डिप बोरिंगको व्यवस्थापन गर्ने, वडा का सबै टोलमा वृक्षारोपण गर्ने। मुहान संरक्षण गर्ने खानेपानीका बैकल्पिक श्रोतहरु पत्ता लगाएर दिगो व्यवस्थापन गर्ने जमिनमुनी र जमिन माथि सिंचाइको बोरिंगको व्यवस्थापन गर्ने	नगरपालिका स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	वडा कार्यालय, नगरपालिका	सम्बन्धित सरोकारवाला संघसंस्था, खानेपानी व्यवस्थापन समिति	
६	हावाहुरी	अस्थायी घर, टहराहरुको जस्तापाता बलियो सँग कस्ने, बिजुलीको बलियो पोल राख्ने, घरवरिपरिको रुखहरु काँटछाट गर्ने, हावाहुरीले भेट्ने ठाउँमा घरगोठ नबनाउने, सल्लाह दिने , घरको गोठका छानाहरु तारले राम्रो सँग बाँध्ने	नगरपालिका स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	प्रत्येक टोल वस्ती का प्रत्येक व्यक्ति	सम्बन्धित सरोकारवाला संघसंस्था	

त्र.स	प्रकोप	व्यवस्थापनका कृयाकलापहरु	मुख्य जिम्मेवारी	स्रोत व्यवस्थापन		समय अवधि
७	कृषि बालीमा लाग्ने रोग	रसायनिक मलको सट्टा प्राङ्गणीक मलको प्रयोग गर्ने, कृषि तालिमको व्यवस्था गर्ने, जेटिए तालिम दिने	नगरपालिका स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	प्रत्येक टोल वस्ती का प्रत्येक व्यक्तिले	सम्बन्धित सरोकारवाला संघसंस्था, जिल्ला कृषि कार्यालय, कृषि ज्ञान केन्द्र	
८	पशुमा लाग्ने रोग	पशु सम्बन्धी तालिम , खोप औषधी वितरण गर्ने	नगरपालिका स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	प्रत्येक टोल वस्ती का प्रत्येक व्यक्तिले	जिल्ला पशु सेवा केन्द्र	
९	महामारी	औषधीको व्यवस्थापन , फिल्टर गरेर वा पानी उमालेर खाने विधिको तालिम, तथा जानकारी गर्ने	नगरपालिका स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	प्रत्येक टोल वस्ती का प्रत्येक व्यक्तिले	जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय ,सम्बन्धित अन्य निकाय	
१०	सडक दुर्घटना	सडक साँघुरो ,कच्ची भएको कारण सडक दुर्घटनाको जोखिम कम गर्नको लागि सडक स्तरोन्नती गर्ने, विशेष रुपमा सडक छेउमा रहेको घरधुरीहरुलाई ट्राफिक नियम सम्बन्धी जनचेतना जगाउने	नगरपालिका स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	वडा, नगरपालिका	संघ र प्रदेश	
११	वन्यजन्तुको आक्रमण	घरधुरी वन्यजन्तुको आक्रमणबाट उच्च जोखिममा पर्ने क्षेत्रहरु भएमा ह्यान्ड साइरन र आक्रमण क्षेत्रमा तारबारले घेर्ने	नगरपालिका स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	गापा, वडा	जिल्ला वन कार्यालय, सम्बन्धित सरोकारवाला संघसंस्था	
१२	सर्पदंश	वातावरण सरसफाई राख्ने, अध्यारोमा हिड्दा टर्चलाईट र लठ्ठीको सहारामा हिड्ने जनचेतना	नगरपालिका स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	वडा , गा पा समुदाय ,	जिल्ला जनस्वास्थ्य कार्यालय,	

त्र.स	प्रकोप	व्यवस्थापनका कृयाकलापहरु	मुख्य जिम्मेवारी	स्रोत व्यवस्थापन		समय अवधि
		जगाउने				
१३	विद्युतीय दुर्घटना	जनचेतना जगाउने, विद्युतको पोल जडान गर्दा जोखिमयुक्त क्षेत्र पहिचान गरि जडान गर्ने,	नगरपालिका स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	वडा , गा पा समुदाय ,	विद्युत प्राधिकरण	
१४	असिना	जनचेतना जगाउने	नगरपालिका स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	वडा कार्यालय	सम्बन्धित संघसंस्था, जिल्ला कृषि कार्यालय	

४) विपदको समयका प्रतिकार्यका क्रियाकलापहरु

प्रकोपमा परेका व्यक्तिहरुको तत्काल उद्धार गर्न, सम्पत्तिको नोक्सानी हुन नदिन र उनीहरुको जीवन रक्षा गर्न निम्न उल्लेखित विपद्का समयमा गरिनु पर्ने क्रियाकलापहरुको प्रस्ताव गरिएको छ ।

क्र स	प्रकोप	व्यवस्थापनका क्रियाकलाप	मुख्य जिम्मेवारी	स्रोत व्यवस्थापन		समय अवधि
				आन्तरिक	बाह्य (सहयोगी)	
१	भुकम्प	सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण, सूचना तथा चेतवानी प्रवाह गर्ने, प्राथमिक उपचारको व्यवस्था, गम्भीर घाइतेहरुलाई तत्काल अस्पताल लैजाने, एकैचोटी आत्तिने काम गर्न नदिने , सावधानी अपनाउने सल्लाह दिने , खुल्ला आकाश मुनि बस्न सल्लाह दिने ।	नगरपालिका । स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	वडा/गा.पा	विभिन्न निजि संघसंस्था , जिल्ला रेडक्रस, विभिन्न NGO , INGO , जिल्ला प्रशासन कार्यालय	० देखि १ घण्टा ७ घण्टा भित्र
		खोज तथा उद्धार टोलीको सक्रियता, वडा स्तरीय विपद् व्यवस्थापन समितिको अग्रसरता ,आकस्मिक टेलिफोन सेवा तथा संचारका माध्यम जस्तै रेडियोबाट सूचना सुन्ने समुदायलाई सचेत गराउने,	नगरपालिका । स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	वडा/गा.पा	विभिन्न निजि संघसंस्था , जिल्ला रेडक्रस, विभिन्न NGO , INGO	० देखि ७ घण्टा भित्र
		विभिन्न राहत सामाग्री जस्तै खानेकुरा सुरक्षित पिउने पानीको व्यवस्था, अस्थायी शौचालयको व्यवस्था । पराकम्पलाई मध्यनजर गरि सुरक्षित तरिकाले पुरिएका व्यक्ति तथा महत्वपूर्ण कागजात तथा व्यक्तिगत धनमालहरु निकाल्ने, हराएका वा बिछोडिएका परिवारको खोजी गर्ने	नगरपालिका । स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	वडा/गा.पा	विभिन्न निजि संघसंस्था , जिल्ला रेडक्रस, विभिन्न NGO , INGO	० देखि ४८ घण्टा भित्र

क्र स	प्रकोप	व्यवस्थापनका क्रियाकलाप	मुख्य जिम्मेवारी	स्रोत व्यवस्थापन	समय अवधि
		क्षतिको लेखाजोखा गर्ने, परिवार सख्या तथा आवश्यकतालाई मध्यनजर गरि उचित राहतहरुको व्यवस्था गर्ने	नगरपालिका । स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	वडा/गा.पा विभिन्न निजि संघसंस्था , जिल्ला रेडक्रस, विभिन्न NGO , INGO	४८ घण्टा देखि ७ दिन भित्र
		भग्नावशेषहरु हटाई मानविय तथा आर्थिक क्षतिका तथ्यांक संकलन गरी उचित राहतको लागि सरकार संग पहल, अस्थायी बसोबासमा शान्ति सुरक्षा तथा गुणस्तरीय खानेकुराको व्यवस्था, अस्थायी टहरो बलियो संग बाध्ने, फोहोर मैला व्यवस्थापनको लागि खाडल खन्ने, महिला पुरुष तथा बालमैत्री अस्थायी शौचालय निर्माण गर्ने	नगरपालिका । स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	वडा/गा.पा विभिन्न निजि संघसंस्था , जिल्ला रेडक्रस, विभिन्न NGO , INGO	७ दिन देखि ३ महिना भित्र
२	हावाहुरी	घर बाहिर ननिस्कने, बिजुलीको लाइन बन्द गर्ने, टोल भरिको बिजुलीको लाइन बन्द गर्न लगाउने, विद्युतीय पोलहरुबाट टाढा बस्ने, सुरक्षित स्थान पहिचान गरि गरि बस्ने , नदि ताल पोखरीको छेउछाउ नजाने र उच्च स्थानमा कोहि छ भने तुरुन्त तल बोलाउने, विद्यालयमा सुरक्षाको व्यवस्था गर्ने , बलियो संरचनामा सुरक्षित बस्ने पशुहरुलाई सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण गर्ने , घर बाहिर नहिड्ने, घर नजिकैको रुखाहरुको हाँगाहरु काँटछाँट गर्ने	नगरपालिका । स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	वडा/गा.पा विभिन्न निजि संघसंस्था , जिल्ला रेडक्रस, विभिन्न NGO , INGO	० देखि १ घण्टा भित्र
		घाइतेको उद्धार गर्ने, पिडितलाई सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण गर्ने, बालक, वृद्धवृद्धा , अशक्तको उद्धार गर्ने, घाइतेहरुलाई प्राथमिक उपचारको व्यवस्थान गर्ने	नगरपालिका । स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	वडा/गा.पा विभिन्न निजि संघसंस्था , जिल्ला रेडक्रस, विभिन्न NGO , INGO	० देखि ७ घण्टा भित्र
		क्षति भएका संरचना र बालीहरुको लेखाजोखा गर्ने, पिडितहरुलाई राहत वितरणको व्यवस्था , हुरीबतासले उडाएका छानाहरु व्यवस्थित गर्ने	नगरपालिका । स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	वडा/गा.पा विभिन्न निजि संघसंस्था , जिल्ला रेडक्रस, विभिन्न NGO , INGO	० देखि ७ दिन भित्र
३	आगलागी	आगोको सूचना गराई आगो नियन्त्रणको लागि सहयोग माग गर्ने, सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण गर्ने, आकस्मिक फोनको सुविधा, दमकलको व्यवस्था , घाइतेहरुको प्राथमिक उपचार र आकस्मिक सेवा , पशुहरुको उद्धार र आकस्मिक उपचार गर्ने,	नगरपालिका । स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	वडा/गा.पा, “स्थानीय संघसंस्था	० देखि ७ घण्टाभित्र

क्र स	प्रकोप	व्यवस्थापनका क्रियाकलाप	मुख्य जिम्मेवारी	स्रोत व्यवस्थापन	समय अवधि	
		आफैले पानी हालेर आगो नियन्त्रण गर्न प्रयास गर्ने , मद्दतको लागि छिमेकीलाई बोलाउने, दमकलको व्यवस्था गर्ने , आकस्मिक फोनकलको सुविधा , सुचना प्रवाह गर्ने, दमकल बोलाउने , समुह मिलेर आगो निभाउन प्रयास गर्ने , टोलभरिको बिजुलीको लाइन बन्द गर्न लगाउने, तालिम प्राप्त अग्नि नियन्त्रकलाई खबर गर्ने, पिडितलाई सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण गर्ने, बालक वृद्ध, अशक्तको प्राथमिकता साथ उद्धार गर्ने , मानिसहरु भेला भएर हुंगा माटो अनि पानीको प्रयोग गरेर आगो निभाउने प्रयास गर्ने, अग्नि नियन्त्रण सम्बन्धि तालिम लिएकाहरुलाई खबर गर्ने, सुरक्षित ठाउँमा सर्ने ।			सुरक्षा निकाय	
		कार्यदल गठन गरि तथ्यांक सकलन गर्ने क्षति भएको सम्पत्ति अन्न, र वस्तुहरुको लेखाजोखा गरि क्षतिपुर्तिको लागि सम्बन्धित निकायमा बुझाउन सहयोग गर्ने ।	नगरपालिका । स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	वडा/गा.पा	विभिन्न निजि संघसंस्था , जिल्ला रेडक्रस, विभिन्न NGO , INGO	७ घण्टा देखि ७२ घण्टाभित्र
४	चट्याङ	सुरक्षित स्थानहरुको चयन, घाइतेहरुलाई प्राथमिक उपचार सम्बन्धित निकायमा जानकारी , एम्बुलेन्सको व्यवस्था, घाइतेहरुलाई आकस्मिक उपचारको व्यवस्था , घरबाहिर ननिस्कने, बिजुलीको लाइन बन्द गर्ने, घाइतेलाई अस्पताल पुरयाउने व्यवस्था मिलाउने, सुरक्षित स्थानमा सर्ने	नगरपालिका । स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	वडा/गा.पा	विभिन्न निजि संघसंस्था , जिल्ला रेडक्रस, विभिन्न NGO , INGO ,स्वास्थ्य चौकी, अस्पताल	० देखि १ घण्टा भित्र
		पशु चौपाया, जन, धनको क्षतिको लेखाजोखा गर्ने, कार्यदल गठन गरि क्षतिको आकलन गर्ने र पिडितलाई राहत उपलब्ध गराउने , क्षति भएका विद्युतीय उपकरणहरुको लेखांकन र सम्बन्धित निकायमा क्षतिपुर्ति माग गर्ने	नगरपालिका । स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	वडा/गा.पा	विभिन्न निजि संघसंस्था , जिल्ला रेडक्रस, विभिन्न NGO , INGO	१ घण्टा देखि ७२ घण्टा भित्र
५	बाढी	पशुहरु र खाद्यान्नको बचाउ गर्ने, अरलो ठाउँहरुमा तत्काल गईहाल्ने , आपतकालीन, साईरन बजाउने , आकस्मिक एम्बुलेन्स सेवा संचालन गर्ने, नजिकैका क्षेत्रतिर सुचना प्रवाह गर्ने, सुरक्षित भएर बस्ने , बाढीको कारण थप क्षति हुनसक्ने बारे समुदायलाई सचेत गर्ने, संचार माध्यम	नगरपालिका । स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	वडा/गा.पा	विभिन्न निजि संघसंस्था , सुरक्षा निकाय, जिल्ला रेडक्रस, विभिन्न NGO , INGO	० देखि ७ घण्टा भित्र

क्र स	प्रकोप	व्यवस्थापनका क्रियाकलाप	मुख्य जिम्मेवारी	स्रोत व्यवस्थापन		समय अवधि
		जस्तै: रेडियो इन्टरनेट मार्फत सूचना लिने र दिने, सुरक्षित स्थानमा पठाउने				
		सुरक्षा निकाय समुदायमा आपतकालीन बैठक बस्ने, खोज तथा उद्धार, तत्कालका लागि खानेकुरा तथा सफा पानीको व्यवस्था गर्ने	नगरपालिका । स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	वडा/गा.पा	विभिन्न निजि संघसंस्था, सुरक्षा निकाय, जिल्ला रेडक्रस, विभिन्न NGO, INGO	१ देखि ७ घण्टा भित्र
		मरेका पशुचौपाया तथा बगाएर ल्याएको मृत पशुचौपायाहरुलाई खाडल खनी गाड्ने, बस्तिमा पसेको भललाई निकास दिने, खोज तथा उद्धार कार्य क्षतिको लेखाजोखा गरि राहतको माग अस्थायी बसोबासको व्यवस्था, खानेकुरा लत्ताकपडा, सफा पिउने पानीको व्यवस्था गर्ने	नगरपालिका । स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	वडा /गा.पा	विभिन्न निजि संघसंस्था, सुरक्षा निकाय, जिल्ला रेडक्रस, विभिन्न NGO, INGO	७ घण्टा देखि ४८ घण्टा भित्र
		क्षतिको लेखाजोखा गरी राहतको माग अस्थायी बसोबासको व्यवस्थापन, खानेकुरा, लत्ताकपडा, सफा पिउने पानीको व्यवस्था	नगरपालिका । स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	वडा/गा.पा	विभिन्न निजि संघसंस्था, सुरक्षा निकाय, जिल्ला रेडक्रस, विभिन्न NGO, INGO	४८ घण्टा देखि ७ दिन भित्र
६	महामारी	शुद्धखाने तथा पानी दिने, स्वास्थ्य चौकीमा लैजाने, गोठ तथा खोरहरु सफा राख्ने	नगरपालिका । स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	वडा/गा.पा	जिल्ला स्वास्थ्य, जिल्ला प्रहरी, जिल्ला रेडक्रस	० देखि ७२ घण्टाभित्र
७	कृषिमा लाग्ने रोग	विभिन्न रासायनिक मल विषादीबाट हुने प्रभवन बारे चेतनामुलक कार्यक्रम गरि यसको रोकथाम गर्ने	नगरपालिका । स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	वडा/गा.पा , कृषि शाखा	जिल्ला कृषि कार्यालय, कृषि ज्ञान केन्द्र	० देखि ३ महिना सम्म
८	खडेरी	आगलागीबाट बचाउने, वृक्षारोपण गर्ने, पानीको व्यवस्थापन गर्ने	नगरपालिका । स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	वडा/गा.पा	विभिन्न संघ, संस्था	० देखि ३ महिना सम्म
९	पशुमा लाग्ने रोग	समयमै स्वास्थ्य उपचार शिविर संचालन गर्ने	नगरपालिका । स्तरिय	वडा/गा.पा पशु सेवा	जिल्ला पशु सेवा कार्यालय	० देखि ३ महिना सम्म

क्र स	प्रकोप	व्यवस्थापनका क्रियाकलाप	मुख्य जिम्मेवारी	स्रोत व्यवस्थापन		समय अवधि
			विपद् व्यवस्थापन समिति	शाखा स्थानिय व्यक्ति, पशुसेवा केन्द्र, पशु विकास कार्यालय		
१०	सडक दुर्घटना	तत्कालै घाइतेको प्राथमिक उपचार गरि अस्पताल पुरयाउने सवारी साधनको तत्काल नम्बर टिपी टाफिक प्रहरीलाई खबर गर्ने दुर्घटना स्थलमा भैँभगडा हुन नदिने	नगरपालिक । स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	वडा , समुदाय, प्रहरी, रेडक्रस	जिल्ला अस्पताल, मेडिकल, किल्लीक	
११	वन्यजन्तु आक्रमण	तत्कालै घाइतेको प्राथमिक उपचार गरि अस्पताल पुरयाउने वन्यजन्तुलाई समुदायको सहयोगमा व्यवस्थापन गर्ने	नगरपालिक । स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	वडा , समुदाय, प्रहरी रेडक्रस	जिल्ला अस्पताल, मेडिकल, किल्लीक	
१२	सर्पदंश	तत्कालै घाइतेको प्राथमिक उपचार गरि अस्पताल पुरयाउने	नगरपालिक । स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	वडा , समुदाय, प्रहरी रेडक्रस	जिल्ला अस्पताल, मेडिकल, किल्लीक	
१३	विद्युतीय दुर्घटना	तत्कालै घाइतेको प्राथमिक उपचार गरि अस्पताल पुरयाउने	नगरपालिक । स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	वडा , समुदाय, प्रहरी रेडक्रस	जिल्ला अस्पताल, मेडिकल, किल्लीक विद्युत प्राधिकरण	
१४	असिना	क्षति भएको बोट विरुवको विवरण लिने, र सम्बन्धित निकायमा राहतको लागि पहल गर्ने	नगरपालिक । स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	वडा , समुदाय, कृषि शाखा,	जिल्ला कृषि कार्यालय	

५) विपद् पश्चातका क्रियाकलापहरू

कुनै पनि समयमा विपद् घटीसकेपछि कसरी विपद्मा परेका समुदायहरूको उत्थान गर्न सकिन्छ भनेर विपद् पछिका योजना प्रस्ताव गरिएको छ । विपद् पछिका योजनामा विशेष गरि पुननिर्माण, पुर्नलाभ, पुर्नस्थापना लगायतका क्रियाकलापहरू समावेश गरिएको छ ।

बढ्दो तापक्रम अनुकूलन योजना र कार्ययोजना २०८१

त्र.स	प्रकोप	व्यवस्थापनका कृयाकलापहरु	मुख्य जिम्मेवारी	स्रोत व्यवस्थापन		समय अवधि
				आन्तरिक	बाह्य (सहयोगी)	
१	भुकम्प	पुनःस्थापना तथा पुनःनिर्माण योजनामा तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्ने , भुकम्पपछि उत्पन्न थप संकटासन्नता र जनजीवनमा परेका असरको समीक्षा गर्ने, जनजीवनमा परेको असर अनुसार पूर्वतयारीको कार्यलाई निरन्तरता दिने। विस्थापित बसेको स्थानमा सरसफाईको कार्यलाई निरन्तरता दिने मापदण्ड अनुसारको घर निर्माण गर्ने, पहल र आवश्यक अनुगमन तथा गर्ने, राहत वितरण, उचित क्षतिपुर्तिको व्यवस्थापन, क्षतिपुर्तिको व्यवस्था, भत्किएका, घर तथा संरचनाहरु पुनःनिर्माण , सचेतना कार्यक्रम, सुरक्षित जीवनयापन सम्बन्धि तालिम तथा परामर्श, गम्भिर घाइतेहरुलाई निःशुल्क उपचारको व्यवस्था, विपदले क्षति भएका संरचना पुनर्निर्माण र पुनःस्थापन कार्यदल गठन गरि क्षतिको आँकलन गर्ने, पिडित परिवारलाई न्यूनतम व्याजमा कर्जा उपलब्ध गर्ने, घरपुनःनिर्माणमा सहयोग पुरयाउन स्थानिय व्यक्तिलाई डकमी तालिम दिने, मानसिक परामर्शका कार्यक्रम संचालन गर्ने, दीर्घ घाइतेहरुलाई निःशुल्क उपचारको व्यवस्था गर्ने, नयाँ बनेका घरहरु भुकम्प प्रतिरोधी छन् कि छैनन्, जाँच र अनुगमन गर्ने बालबच्चा र बृद्धहरुलाई आवश्यक ज्ञान र सचेतना कार्यक्रम ल्याउने, पूर्वतयारी कार्यलाई विशेष प्राथमिकताका साथ अवलम्बन गर्ने, प्रभावितहरुको जिविकोपार्जनको लागि सिपमुलक तथा आयमुलक तालिम तथा कार्यक्रम संचालन गर्ने ,तथ्यांक संकलन गर्ने। क्षतिको लेखाजोखा गर्ने, घरगोठ पुनर्निर्माण गर्नको लागि सम्बन्धित निकायमा पहल गर्ने ।	नगरपालिका स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	वडा/गा. पा	सम्बन्धित सरोकारवाल । संघसंस्था र NGO / INGO, जिल्ला स्तरिय सम्बन्धित संघसंस्था	विपद पश्चात , योजना लागु भएको ३ वर्ष भित्र
२	हुरीबतास	क्षतिको विवरण लिएर पिडितलाई क्षतिपुर्तिको व्यवस्था गरिदिने, आयआर्जनको कामको व्यवस्था गरिदिने, विस्थापित परिवारलाई पुनःस्थापना गर्ने, रोजगारीको व्यवस्था गर्ने, पूर्वतयारीको गतिविधिलाई निरन्तरता दिने, क्षति भएका बालीबिरुवाको क्षतिपुर्ति क्षति भएका संरचना पुनर्निर्माण , कृषकलाई आधुनिक कृषि प्रणाली सम्बन्धी तालिम तथा परामर्श, भौतिक संरचना जस्तै:घर, गोठ, विद्यालय, आदिमा क्षति पुगेको छ	नगरपालिका स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	वडा/गा. पा	सम्बन्धित सरोकारवाल । संघसंस्था र NGO / INGO	विपद पश्चात, २ वर्ष भित्र

त्र.स	प्रकोप	व्यवस्थापनका कृयाकलापहरु	मुख्य जिम्मेवारी	स्रोत व्यवस्थापन	समय अवधि	
		भने पुननिर्माण र पुनःस्थापनको काम थालनी गर्ने , तथ्यांक संकलन , क्षतिको लेखाजेखा, पूर्वजनचेतना				
३	वन्यजन्तु आक्रमण	खेतीवालीमा भएका लागत आँकलन गरि क्षतिपूर्ति भरपाई गर्ने, मध्यवर्ती सिमा क्षेत्रवरपर तारजाली लगाउने, क्षतिग्रस्त ठाउँको अन्नवालीको तथ्यांक संकलन गरि उचित क्षतिपूर्तिको व्यवस्था गर्ने, कार्यदल मार्फत खेतबारी तथा मानविय क्षतिको तथ्यांक संकलन गरि क्षतिको भर्पाई गर्ने, सामुदायिक वन क्षेत्र वरपर काँडेतार लगाउने, पुर्वतयारीका गतिविधिलाई निन्तरता दिने, क्षतिको विवरण लिएर कृषकहरुलाई क्षतिपूर्तिको व्यवस्था गरिदिने, प्रहरीलाई बेला बेला गस्ती गर्न लगाउने कार्यदल मार्फत खेतबारी तथा मानविय क्षतिको तथ्यांक संकलन गरि क्षतिको भर्पाई गर्ने, खुल्ला ठाउँमा वृक्षारोपण गर्ने	नगरपालिका स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	वडा/गा. पा	सम्बन्धित सरोकारवाल । संघसंस्था र NGO / INGO	विपद् पश्चात
४	आगलागी	क्षतिको विवरण लिएर पिडितलाई क्षतिपूर्तिको व्यवस्था गरिदिने, अस्थाई बसोबासको व्यवस्था गरिदिने, वृक्षारोपण गर्ने, सिपमुलक तालिमको व्यवस्था गर्ने, सहुलियत व्याजमा ऋणको व्यवस्था गरिदिने, क्षतिपूर्तिको व्यवस्था गरिदिने, क्षति भएका विरुवाको पुनः वृक्षारोपण गर्ने, सचेतना कार्यक्रम गर्ने, घाइते आवश्यक उपचार गर्ने, नगद संकलन तथा सहयोग पानीको श्रोत पोखरीहरुको संरक्षण, आगलागीबाट क्षति भएका घरपरिवारलाई क्षतिपूर्ति , घर तथा भवनहरु पुनःनिर्माण र पुनःस्थापना, फेरि आउन सक्ने विपद्का सम्बन्धमा तालिम र कार्यक्रम , सचेतना खोज उद्धार तथा राहत वितरण गर्ने, कार्यदल गठन गरि क्षतिपूर्तिको लेखाजोखा गर्ने,विस्थापित परिवारको पुनःस्थापना गर्ने	नगरपालिका स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	वडा/गा. पा	सम्बन्धित सरोकारवाल । संघसंस्था र NGO / INGO	विपद् पश्चात
५	बाढी	डुवानमा परेका खेतीहरु र बस्तीहरु पुनःस्थापना तथा बाढीले बगाएर लगेको घरको उचित लेखाजोखा गरि पुननिर्माणमा सहयोग, बाढीले डुबाउने बस्तीहरु वरपर उचित निकास सहितको तटबन्ध निर्माण, क्षति अनुसार बाली तथा पशु विमाको मापदण्ड अनुसारको क्षतिपूर्ति दिने ।	नगरपालिका स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	वडा/गा. पा	सम्बन्धित सरोकारवाल । संघसंस्था र NGO / INGO	विपद् पश्चात १ वर्ष भित्र
६	चट्याड	क्षतिको विवरण लिएर पिडितलाई क्षतिपूर्तिको व्यवस्था गरिदिने , क्षति भएका विद्युतीय उपकरणहरुको उचित क्षतिपूर्ति र काम नलाग्ने उपकरणहरुको सहि व्यवस्थापन, समुदायमा भएको	नगरपालिका स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	वडा/गा. पा	सम्बन्धित सरोकारवाल । संघसंस्था र NGO	विपद् पश्चात, घटना घटेपश्चात

त्र.स	प्रकोप	व्यवस्थापनका कृयाकलापहरु	मुख्य जिम्मेवारी	स्रोत व्यवस्थापन		समय अन्धि
		विभिन्न भौतिक सरचनामा अर्थिग गर्ने, बिजुलीको तार तथा पोलहरुको व्यवस्थापन गर्ने ,तथ्यांक संकलन , क्षतिको लेखाजोखा उपचार गर्ने पुर्वजनचेतना फैलाउने, तथ्यांक संकलन क्षतिको लेखाजोखा ,पूर्व जनचेतना गर्ने			/ INGO	तत्काल
७	पशुमा लाग्ने रोग	तथ्यांक संकलन, सम्बन्धित घटना स्थल अवलोकन , क्षति लेखाजोखा, औषधी उपचार , तथा जनचेतना फैलाउने	नगरपालिका स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	वडा/गा. पा पशुविज्ञ, पशु सेवा कार्यालय, समुदाय	सम्बन्धित सरोकारवाल । संघसंस्था र NGO / INGO	रोगलागेपछि तत्कालै
८	कृषिरोग	तथ्यांक संकलन, माटो परिक्षण , लेखाजोखा तथा कृषि तालिम दिने	नगरपालिका स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति		कृषि विज्ञ, तथा कृषि विकास कार्यालय	
९	खडेरी	पानी मुहान संरक्षण तथा रुख विरुवासंरक्षण गर्ने, समुदायमा जनचेतना फैलाउने	नगरपालिका स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	वडा/गा. पा	सम्बन्धित सरोकारवाल । संघसंस्था र NGO / INGO	१ वर्ष भित्र
१०	महामारी	महामारी सम्बन्धी जनचेतना फैलाउने, खानेपानी शुद्धिकरणका उपायहरु अवलम्बन गर्ने तथा साबुन पानीले हातधुने तरिका सिकाउने	नगरपालिका स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	वडा/गा. पा	जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय, विभिन्न संघसंस्था	निरन्तर

त्र.स	प्रकोप	व्यवस्थापनका कृयाकलापहरु	मुख्य जिम्मेवारी	स्रोत व्यवस्थापन		समय अन्तर
११	सडक दुर्घटना	घाइतेको थप उपचारको व्यवस्था मिलाउने घाइतेको उपचारका लागि स्रोत आर्थिक संकलन तथा राहतका लागि पहल गर्ने क्षतिको मूल्याङ्कन तथा विश्लेषण गरी राहतको लागि पहल गर्ने पिडित तथा पिडितका परिवारलाई मनोपरामर्श दिई नियमित कार्यमा फर्काउने	नगरपालिका स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	वडा/गा. पा	जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय, विभिन्न सघसंस्था	निरन्तर
१२	विद्युतीय दुर्घटना	घाइतेको थप उपचारको व्यवस्था मिलाउने । विद्युतीय दुर्घटनाको जोखिम कम गर्न सम्बन्धित निकायमा पहल गर्ने	नगरपालिका स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	गा पा, वडा , समुदाय	विद्युत प्राधिकरण, जिल्ला अस्पताल	निरन्तर
१३	सर्पदंश	पुर्वतयारी जस्तो, भ्नाडी वरिपरि सफा गर्ने घाइतेको थप उपचारको लागि पहल गर्ने	नगरपालिका स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	गा पा , वडा कार्यालय	जिल्ला अस्पताल	विपद् पछि निरन्तर

त्र.स	प्रकोप	व्यवस्थापनका कृयाकलापहरु	मुख्य जिम्मेवारी	स्रोत व्यवस्थापन		समय अवधि
१४	असिना	क्षतिपुर्तिको लागि माग गर्ने , क्षतिपुर्ति सम्बन्धित व्यक्तिलाई दिलाउने टनेल र प्लाष्टिकको व्यवस्थापन गर्ने ।	नगरपालिका स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति	वडा,गा पा	जिल्ला कृषि कार्यालय	विपद् पछि निरन्तर

नोट : माथी उल्लेखित योजनाहरुमा लुम्बिनी सांस्कृतिक नगरपालिकाको निर्णय बमोजिम थपघट गरि अघि बढन सकिनेछ ।

६) बढ्दो तापक्रम अनुकुलन योजना र कार्ययोजना (अनुमानित बजेट)

६.१ नितिगत व्यवस्था तथा निर्णयगत योजना बजेट	:-	रु.३० लाख
६.२ जनचेतना तथा क्षमता अभिवृद्धि योजना बजेट	:-	रु.५० लाख
६.३ जोखिम न्युनिकरणका कृयाकलाप योजना बजेट	:-	रु.२५ करोड
६.४ विपत समयमा प्रतिकार्य कृयाकलाप योजना बजेट	:-	रु. १५ करोड
६.५ विपद पश्चातका कृयाकलाप योजना बजेट	:-	रु.५ करोड

लुम्बिनी सांस्कृतिक नगरपालिकाको आवश्यकता बमोजिम उपरोक्त बजेटमा थप घट गर्न सकिनेछ ।

परिच्छेद ६ : बढ्दो तापक्रमको लागि स्थानिय अनुकूलन कार्य योजना

६.१ घर परिवार स्तरमा वातावरणीय स्वच्छता

प्रमुख क्रियाकलाप	मापनका आधार	समय सिमा
क) खानेपानी सरसफाइ र स्वास्थ्य		
१. स्वच्छ पानी, आधारभुत सरसफाई तथा घर भित्रको फोहरको उचित व्यवस्थापन,	१. स्वच्छ खानेपानीको पहुँच भएको	पहिलो चौथो वर्ष
	२. शौचालयको व्यवस्था, त्यसको उचित प्रयोग तथा व्यक्तिगत सरसफाईमा ध्यान दिएको	
	३. घरभित्रको फोहर सड्ने र नसड्ने (प्राङ्गारिक र अप्राङ्गारिक) गरी विभाजन गरि सड्नेलाई आफै वा समूह बनाई मल बनाउने गरेको।	
ख) स्वच्छ ऊर्जा तथा घरभित्रको वायु प्रदूषण न्यूनीकरण		
१. धुवाँरहित चुल्होको प्रयोग	१. घरभित्रको वायु प्रदूषणलाई न्यूनीकरण गर्नका लागि गोबरग्यास वा बायो ब्रिकेट वा सूधारिएको चुल्होको प्रयोग गरिएको	पहिलो चौथो वर्ष
	२. कम बिजुली खपत हुने चिम तथा नविकरणीय उर्जाको प्रयोग भएको	
ग) हरियाली प्रवर्द्धन तथा करेसाबारी व्यवस्थापन		
१. हरियाली तथा करेसाबारी व्यवस्थापन	१. घर वरीपरी फलफूलको बोटहरू लगाइएको	पहिलो चौथो वर्ष
	२. घरनजिक तुलसी, पारिजात, वेली, चमेली, जाई, जुई जस्ता सौन्दर्य बढाउने वा औषधीजन्य बिरुवा लगाइएको	
	३. करेसाबारीमा नियमित रूपमा तरकारी खेती गरी हरियो सागपात तथा तरकारी घरमै उत्पादन गर्ने गरिएको	

प्रमुख क्रियाकलाप	मापनका आधार	समय सिमा
क) सरसफाई र स्वास्थ्य		
१. घर-आँगनको सरसफाईको अवस्था	आफ्नो घर-आँगन तथा घर अगाडीको बाटो नियमित रूपमा सफा गर्ने गरिएको	पहिलो पाचौ वर्षमा
२ प्लाष्टिकका झोला नियमन	प्लाष्टिकका झोला प्रयोग नगरी आवश्यक पर्दा जुट, कपडा वा कागजका झोला प्रयोग गर्ने गरिएको	पहिलो पाचौ वर्षमा
ख) ऊर्जाको प्रयोग		
१. वैकल्पिक ऊर्जाको प्रयोग	१. खाना पकाउन सौर्य चुल्हो वा विद्युतीय चुल्हो वा वायोग्यासजस्ता नवीकरणीय ऊर्जाको प्रयोग गरिएको	पहिलो पाचौ वर्षमा
	२. बिजुली नपुगेका घरमा बत्ती बाल्न नवीकरणीय ऊर्जाको प्रयोग गरिएको	
ग) दिगो कृषि प्रणाली		

१. प्राङ्गारिक खेतीतर्फ उन्मुख	१. करेसावारी तथा खेतवारीमा रासायनिक मलको प्रयोग कम गर्दै गोबरमल वा प्राङ्गारिक मलको प्रयोग गर्ने गरिएको	पहिलो पाचौ वर्षमा
	२. रासायनिक किटनाशक औषधीको सट्टा जैविक तथा वानस्पतिक औषधीको प्रयोग गर्न थालिएको	

६.२ वस्ती स्तरमा वातावरणीय स्वच्छता

प्रमुख क्रियाकलाप	मापनका आधार	समय सिमा
क) संस्थागत व्यवस्था, सरसफाई र सुन्दरता		
१. टोल सुधार/ टोल विकास समिति	स्थानीय टोल समुदायमा त्यहाँका असी प्रतिशत वा सोभन्दा बढी घर-परिवार सँलग्न भएको टोल सुधार/टोल विकास समिति गठन भएको।	पहिलो पाचौ देखि सातौ वर्ष सम्म
२. टोल सरसफाई अभियान	१. कम्तिमा महिनाको एक पटक नियमित रूपमा आफ्नो टोल समुदायको क्षेत्रभित्र सामूहिक रूपमा सरसफाई अभियान सञ्चालन गर्ने गरेको।	पहिलो पाचौ देखि सातौ वर्ष सम्म
	२. घरबाट बाहिर निष्काशन गरिने फोहर सडक, पेटी र सार्वजनिक स्थलमा जम्मा नगरी सिधै सङ्कलन गर्न आउने सवारी साधनमा राख्ने गरेको वा नगरपालिकाले तोके बमोजिम व्यवस्थापन गरेको।	
३. टोल सुधार/टोल विकास समितिको वातावरणीय सुशासन प्रवर्द्धन सम्बन्धी कार्यहरू	१. संस्थाको मासिक बैठक र वार्षिक साधारण सभामा स्थानीय वातावरण संरक्षण सम्बन्धी छलफल तथा निर्णय गर्ने गरेको।	पहिलो पाचौ देखि सातौ वर्ष सम्म
	२. विभिन्न अवसर पारी वातावरण संरक्षणका विविध कार्यक्रमहरूको आयोजना गर्ने गरेको।	

प्रमुख क्रियाकलाप	मापनका आधार	समय सिमा
१. सार्वजनिक क्षेत्रको सरसफाई	आफ्नो टोलभित्रका सार्वजनिक क्षेत्र (जस्तै: मठ, मन्दिर, गुम्बा, मस्जिद, चर्च, सडक, पार्क, नाला, गल्ली, फुटपाथ, खोला, नदी, बगर, नहर, वन तथा चौर आदि) मा फोहर फाल्न प्रतिबन्ध गरेको।	पहिलो पाचौ देखि सातौ वर्ष सम्म

२. टोलमा हरियाली प्रवर्द्धन	टोलका विभिन्न स्थानमा नगरपालिकाले तोके बमोजिमका वा उपयुक्त प्रजाति र परिमाणका रुख विरुवा लगाई हरियाली प्रवर्द्धन गरेको।	पहिलो पाचौं देखि सातौं वर्ष सम्म
३. ध्वनी प्रदूषण नियन्त्रण	टोलबासीको स्वास्थ्यमा प्रतिकूल असर गर्न सक्ने किसिमको ध्वनीको असर न्यूनीकरणका उपाय अवलम्बन गर्ने व्यवस्था गरेको।	पहिलो पाचौं देखि सातौं वर्ष सम्म

६.३ वडा स्तरमा वातावरणीय स्वच्छता

प्रमुख क्रियाकलाप	मापनका आधार	समय सिमा
क) खानेपानी तथा सरसफाई		
१. खानेपानीका मुहान संरक्षण	१. वडा भित्रका सबै खानेपानीका श्रोतहरूको लगत राखी संरक्षण गरिएको	पहिलो चौथो वर्ष
	२. खानेपानीको श्रोतहरूको गुणस्तर परीक्षण गरीएको	
	३. पानीको सुरक्षित तथा किफायती प्रयोग सम्बन्धी तालिम सञ्चालन गरेको र वडा बासीलाई आकाशे पानी सङ्कलन र प्रयोग गर्न प्रोत्साहन गरेको	
२. फोहरमैला व्यवस्थापन	१. वडा तहमा फोहरमैला सङ्कलन तथा व्यवस्थापनको संयन्त्र स्थापना गरेको	पहिलो चौथो वर्ष
	२. घर-परिवारबाट सङ्कलन भएको नसङ्गे फोहर (प्लाष्टिक बाहेक) को व्यवस्थापन गर्न उपयुक्त स्थल तोकिएको	
	३. घर-परिवारबाट सङ्कलित प्लाष्टिकजन्य फोहर सङ्कलन गरी विक्री गर्ने व्यवस्था मिलाइएको	
३. ताल,पोखरी तथा सिमसार क्षेत्रको संरक्षण	वडाभित्रका ताल, पोखरी तथा सिमसार क्षेत्रहरूको लगत राखि संरक्षण गरिएको	पहिलो चौथो वर्ष
४. खुला दिसामुक्त	वडा भित्र एक घर एक चर्पी अवधारणा कार्यान्वयन भएको	पहिलो चौथो वर्ष
ख) जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन		
१. जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद्	१. वडास्तरीय विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन सम्बन्धी समिति गठन गरिएको	पहिलो चौथो वर्ष

व्यवस्थापनमा क्षमता अभिवृद्धि र आपतकालीन सुरक्षित क्षेत्र निर्धारण	२. जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण सम्बन्धी विषयमा ज्ञान सिप तथा क्षमता विकासका कार्यक्रमहरू सञ्चालन भएको	पहिलो चौथो वर्ष
	३. विपद्को अवस्थामा तत्काल उद्धारका लागि सुरक्षित आश्रयस्थल वा खुल्ला क्षेत्र निर्धारण गरिएको	पहिलो चौथो वर्ष
	४. जलवायु परिवर्तन तथा विपद् व्यवस्थापनका लागि आधारभूत तालिम प्राप्त स्वयंसेवक टोली गठन गरिएको	पहिलो चौथो वर्ष
ग) हरियाली प्रवर्द्धन तथा स्थानीय सडक व्यवस्थापन		
१. हरियाली प्रवर्द्धन	वडा कार्यालय तथा समुदायको अग्रसरतामा सडकको दायीँबायाँ स्थान अनुकूलको बोट बिरुवा रोपी हरियाली कायम गरेको	पहिलो चौथो वर्ष
२. सडक मापदण्ड	१. वडा क्षेत्रमा भएका सबै स्थानीय सडकको सडक अधिकार क्षेत्र (Right of Way) सहितको लगत भएको	पहिलो चौथो वर्ष
	२. वडाभित्रका सडकको नियमित सरसफाई गर्ने गरिएको	पहिलो चौथो वर्ष

प्रमुख क्रियाकलाप	मापनका आधार	समय सिमा
क) पानीको स्रोत ताल, पोखरी सिमसार क्षेत्र तथा सडक संरक्षण		
१. सडक तथा नालाको व्यवस्थापन	१. वडाका सबै सडकहरूमा वर्षातको पानी निकास हुने कुलेसो/नाली भएको	पहिलो पाचौं देखि सातौं वर्ष सम्म
	२. वडाका सडक नालाको नियमित रूपमा सरसफाई गर्ने गरिएको।	
२. खानेपानीको मुहान, ताल तथा पोखरीको संरक्षण	१. खानेपानीको मुहानको नियमित सरसफाई तथा उचित संरक्षण गरिएको	पहिलो पाचौं देखि सातौं वर्ष सम्म
	२. वडामा रहेका ताल, पोखरी तथा सिमसार क्षेत्रको नियमित सरसफाई तथा संरक्षण गरिएको	
	३. वर्षातको पानी तथा अन्य स्रोतबाट खेर जाने पानी सङ्कलन गर्नका लागि पोखरीको निर्माण गरिएको	
ख) कृषि		
१. एकीकृत कृषि प्रणालीलाई प्रोत्साहन	१. वडाका कृषकहरूलाई वाली विविधिकरण, कृषि जैविक विविधता संरक्षण, एकीकृत शत्रुजीव व्यवस्थापन र प्राङ्गारिक खेती बारे तालिमको व्यवस्था गरेको	पहिलो पाचौं देखि सातौं वर्ष सम्म
२. प्राङ्गारिक खेती प्रणालीको अवलम्बन	१. रैथाने वा मौलिक तथा माटो सुहाँउदो बीउ विजनको प्रयोगमा प्रोत्साहन गर्ने गरिएको	पहिलो पाचौं देखि सातौं वर्ष सम्म
	२. वडाका तालिम प्राप्त सबै कृषकहरूले रासायनिक मल तथा विषादिको सट्टा प्राङ्गारिक मल तथा जैविक, वनस्पतिजन्य किटनाशक औषधिको प्रयोग गर्ने गरेको	
ग) जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन		

१. उच्च जोखिम-स्थलहरूको पहिचान	१. विपद् जोखिम नक्साङ्कन गरिएको	पहिलो पाचौं देखि सातौं वर्ष सम्म
	२. वडाभित्रको जोखिमयुक्त वस्तुहरूको पहिचान गरी लगत राखिएको	
	३. समुदाय तहमा जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका क्रियाकलाप कार्यान्वयन भएको	
घ) वन तथा भूसंरक्षण		
१. वडा भित्रको खाली-पती जग्गाको संरक्षण	१. वडाभित्रको सरकारी, सार्वजनिक तथा खाली पती जग्गाको नक्सा सहितको अभिलेख राखी संरक्षण गरिएको	पहिलो पाचौं देखि सातौं वर्ष सम्म
	२. वन कार्यालयसँग समन्वय गरी वडाभित्रको वन क्षेत्रको लगत राख्ने तथा समुदाय मार्फत उचित संरक्षण गरेको	
	३. वडाभित्रको खाली पती जग्गामा रुख/डालेघाँस/फलफूलका बिरुवा रोपी हुर्काइएको र सोको अभिलेख राखिएको	

६.३ पालिका स्तरमा वातावरणीय स्वच्छता

प्रमुख क्रियाकलाप	मापनका आधार	समय सिमा
क) खानेपानी तथा सरसफाइ		
१. खानेपानी तथा सरसफाइ सम्बन्धी नीति र सोको कार्यान्वयन	नगरपालिकाको आधाभूत सरसफाइ तथा खानेपानी सम्बन्धी नीति तर्जुमा गरीगरी सोबमोजिम वार्षिक बजेट विनियोजन गरी कार्यान्वयन गर्ने गरिएको	पहिलो चौथो वर्षमा
२. प्लाष्टिक झोला प्रयोगमा निरुत्साहन	१. नेपाल सरकारले तोकेको मापदण्डभन्दा कम गुणस्तरको प्लाष्टिक झोलाको उत्पादन, विक्री, वितरण तथा प्रयोगमा रोक लगाइएको २. प्लाष्टिक झोलाको सङ्कलन, विक्री व्यवस्थापन तथा सोको सट्टामा वैकल्पिक झोलाको प्रयोग सम्बन्धी नीति बनाई कार्यान्वयन गरेको	पहिलो चौथो वर्षमा
ख) जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् व्यवस्थापन		
१. स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील समिति गठनर क्रियाशीलता	१. जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् व्यवस्थापनको क्षेत्रमा ज्ञान, सीप तथा क्षमता विकासका कार्यक्रमहरू सञ्चालन भएका	पहिलो चौथो वर्षमा
	२. नगरपालिका स्तरमा विपद् व्यवस्थापन तथा जलवायु उत्थानशील समिति गठन भएको	
	३. नगरपालिका स्तरमा जलवायु परिवर्तन तथा विपद् व्यवस्थापनका लागि तालिम दिनसक्ने जनशक्तिको विकास भएको	
	४. नगरपालिका क्षेत्रमा जोखिम सम्बेदनशील स्थानहरूको पहिचान गरी ती स्थानहरूमा निजी संरचना निर्माणमा रोक लगाएको	
	५. विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनको रणनीतिक योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरिएको	

२. भवन निर्माण संहिता कार्यान्वयन	नगरपालिका क्षेत्रमा बन्ने सबै सार्वजनिक भवनहरू निर्माण गर्दा भवन निर्माण संहिता पालना हुने गरेको	पहिलो चौथो वर्षमा
ग) वन, भू-संरक्षण, जैविक विविधता र हरियाली प्रवर्द्धन		
१. वन तथा जैविक विविधताको संरक्षण	१. नगर पालिकाको क्षेत्राधिकारभित्र भएको वन तथा जलाधार क्षेत्रको लगत राखी समुदायस्तरका समिति मार्फत उचित संरक्षण गरेको, २. दुर्लभ तथा लोपोन्मुख वन्यजन्तु र वनस्पतिको संरक्षणका लागि स्थानीय कानून वा रणनीति तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको	पहिलो चौथो वर्षमा
२. खालीपट्टी जग्गाको व्यवस्थापन तथा हरियाली प्रवर्द्धन	१. नगरपालिका भित्रको वनक्षेत्रको क्षेत्रफल खुलेको लगत राखेको २. खाली पट्टी जग्गा, सरकारी वा सार्वजनिक जग्गाको नक्सा र विवरण सहितको लगत राखिएको र त्यस्ता जग्गामा हरियाली प्रवर्द्धन र जैविक विविधता संरक्षणका कामहरू भएको	पहिलो चौथो वर्षमा
घ) कृषि		
१. व्यावसायिक कृषि प्रणालीको प्रवर्द्धन	१. उत्पादित कृषि उपज बजारमा पुऱ्याउन नगरपालिकामा सङ्कलन केन्द्रहरूको स्थापना गरिएको २. व्यावसायिक कृषि खेतीमा लाग्न चाहने कृषकलाई नगरपालिकाले आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग दिने गरेको ३. व्यवसायिक कृषि प्रणालीको प्रवर्द्धन गर्न दक्ष जनशक्तिको परिचालन भएको	पहिलो चौथो वर्षमा
२. जलवायु परिवर्तनमैत्री कृषि प्रणालीको विकास तथा प्रवर्द्धन	जलवायुमैत्री खेती प्रणाली सम्बन्धी परम्परागत ज्ञान, सीप र अभ्यास एवम् नवीनतम प्राविधिको विकास तथा प्रवर्द्धनका लागि कृषकहरूलाई अवलोकन भ्रमण तथा तालिमको व्यवस्था गरेको	पहिलो चौथो वर्षमा
ङ) स्वच्छ ऊर्जाको प्रयोग		
१. सुधारिएको चुलोको व्यवस्थित प्रयोग	सुधारिएको चुलोको प्रयोगलाई प्रोत्साहन गर्न प्रत्येक वडामा यस्तो चुल्हो बनाउने तथा मर्मत-सम्भार गर्ने तालिम दिएको	पहिलो चौथो वर्षमा
२. विद्युतको व्यवस्थित र मितव्ययी उपयोग	१. विद्युत नपुगेका र छरिएर रहेका बस्तीहरूमा बिजुलीको सट्टा नवीकरणीय ऊर्जा उपयोगलाई प्रोत्साहित गरेको २. विद्युत पुगेका घरमा कम ऊर्जा खपत गर्ने चीम प्रयोगलाई प्रवर्द्धन र प्रोत्साहन गरिएको	पहिलो चौथो वर्षमा
च) वातावरणीय शिक्षा तथा प्रदूषण नियन्त्रण		
१. वातावरणीय सचेतना	१. नगरपालिका क्षेत्रका विद्यालयमा जलवायु तथा वातावरणीय शिक्षा सम्बन्धी अतिरिक्त क्रियाकलाप सञ्चालन गरेको २. सरोकारवाला निकाय समेतको सहयोगमा समुदाय तहमा वातावरण सम्बन्धी जनचेतनामूलक क्रियाकलापहरू नियमित सञ्चालन गरेको	पहिलो चौथो वर्षमा

२. प्रदूषण नियन्त्रण	१. घर भित्रको वायु प्रदूषण र त्यसले स्वास्थ्यमा पार्ने प्रतिकूल प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्न सौर्य चूल्हो, विद्युतीय चूल्हो, सूधारिएको चूल्हो वा बायोग्यासको प्रयोगलाई प्रोत्साहन गरेको	पहिलो चौथो वर्षमा
	२. नेपाल सरकारले निर्धारण गरेको मापदण्डभन्दा बढी प्रदूषण गर्ने उद्योगलाई कारवाही र दण्डित गर्ने व्यवस्था गरिएको	
छ) स्थानीय सडक व्यवस्थापन		
१. भारी उपकरण प्रयोग	सडक निर्माणमा डोजर/स्काभेटर जस्ता भारी उपकरणको प्रयोग सम्बन्धमा स्पष्ट नीतिगत व्यवस्था गरेको	पहिलो चौथो वर्षमा
२. सडक सीमा निर्धारण	नगरपालिका क्षेत्र भित्रका सबै स्थानीय सडकको सडक क्षेत्राधिकार (Right of Way) निर्धारण गरेको	पहिलो चौथो वर्षमा

प्रमुख क्रियाकलाप	मापनका आधार	समय सिमा
क) खानेपानी तथा सरसफाई		
१. खानेपानीको दिगो व्यवस्थापन	१. वर्तमान जनसंख्या, सडक सञ्जाल रबस्ती विकासको प्रवृत्ति विश्लेषण गरी खानेपानी आपूर्ति सम्बन्धी नीति तर्जुमा गरिएको	पहिलो सातौं वर्षसम्ममा
	२. सम्भाव्य पानीको श्रोतहरू पहिचान तथा संरक्षण गरी लगत राखिएको	
२. सरसफाई र फोहरमैला व्यवस्थापन	१. मापदण्ड बमोजिम फोहरमैलाको सङ्कलन, ढुवानी, तथा विसर्जनमा वातावरणमैत्री तरिका अवलम्बन गरिएको	पहिलो सातौं वर्षसम्ममा
	२. आफ्नै वा अन्य नगरपालिकार नगरपालिकासँगको सहकार्यमा फोहरमैला सङ्कलन तथा व्यवस्थापन केन्द्र बनाई सञ्चालन गरेको	
३. सार्वजनिक शौचालय	मुख्य बजार क्षेत्र, सार्वजनिक स्थल र प्रत्येक वडामा लैङ्गिक, अपाङ्ग तथा बालमैत्री सार्वजनिक शौचालय सञ्चालन भएको	पहिलो सातौं वर्षसम्ममा
ख) कृषि		
१. व्यावसायिक खेतीलाई प्रोत्साहन	१. “एक नगर एक उत्पादन” अन्तर्गत आफ्नो नगरमा सम्भाव्य देखिएको तरकारी, फलफूल, पुष्प, अन्नबाली, मसला बाली, नगदे बाली, मत्स्यपालन तथा पशुपंक्षी पालन मध्ये कुनै एक उत्पादनलाई व्यावसायिक रूपमा अघि बढाएको	पहिलो सातौं वर्षसम्ममा
२. बाली विविधिकरण तथा जलवायु मैत्री एकिकृत कृषि प्रणालीको विकास	१. कृषि उत्पादनको वृद्धिका लागि जलवायु मैत्री एकिकृत कृषि प्रणालीको विकास गर्दै बाली पोषक तत्व र एकिकृत कीट (शत्रुजीव) व्यवस्थापन कार्य भएको	पहिलो सातौं वर्षसम्ममा
	२. सुख्खा तथा ढुवान हुने क्षेत्रहरूको निमित्त उपयुक्त हुने बालीको पहिचान तथा प्रबर्द्धनका लागि नेपाल सरकार वा प्रदेश सरकारका सम्बन्धित निकायसँग सहकार्य गरेको	
ग) स्वच्छ ऊर्जाको प्रयोग		

१ नवीकरणीय उर्जा उत्पादन र उपयोग गर्न प्रोत्साहन	१. नगरपालिकाले नवीकरणीय उर्जा उत्पादन तथा प्रयोग गर्न सहूलियत-प्रोत्साहन उपलब्ध गराएको	पहिलो सातौं वर्षसम्ममा
	२. अधिकांश घर-परिवारले खाना बनाउन दाउरा तथा गुइँठाको सट्टा नवीकरणीय वा स्वच्छ ऊर्जाको प्रयोग गरेको	
घ) प्लाष्टिकको उचित व्यवस्थापन		
१.प्लाष्टिक व्यवस्थापन बाट रोजगारी सृजना	१. हरेक वडामा प्लाष्टिकको पुनः प्रयोग सम्बन्धी तालिम दिएको	पहिलो सातौं वर्षसम्ममा
	२. तालिम प्राप्त व्यक्तिलाई रोजगारीको निमित्त सहयोग वा प्रोत्साहन गर्ने गरेको	
ङ) जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् व्यवस्थापन		
१. स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील समितिको क्रियाशीलता	१. नगरपालिका स्तरको स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना तर्जुमाभई कार्यान्वयन भएको	पहिलो सातौं वर्षसम्ममा
	२. जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापनको लागि सरकारी तथा गैरसरकारी एवम् निजी क्षेत्रबीच समन्वय र सहकार्य हुने गरेको	
२. भू-उपयोग योजना कार्यान्वयन तथा ग्रामीण बस्तीको विकास	१. विपद् सम्बेदनशील भू-उपयोग योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरेको	पहिलो सातौं वर्षसम्ममा
	२. हरित ग्रामीण बस्ती विकास सम्बन्धी अवधारणाको प्रवर्द्धन गरिएको	
च) वातावरणीय शिक्षा		
१. वातावरणीय शिक्षा	सबै तहका विद्यालयहरूले कम्तीमा महिनामा एक पटक वातावरण संरक्षणसँग सम्बन्धित विषयमा अतिरिक्त क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने गरी वार्षिकि क्यालेण्डरमा नै उल्लेख गरिएको	पहिलो सातौं वर्षसम्ममा
छ) वन, जैविक विविधता तथा भू-संरक्षण		
१ वन संरक्षण तथा हरियाली प्रवर्द्धन	१. नगर क्षेत्रभित्र रहेका वनको उचित संरक्षण तथा दिगो व्यवस्थापनको लागि नीति निर्माण गरी कार्यान्वयन भएको	पहिलो सातौं वर्षसम्ममा
	२. सडक दायौं बायाँ खाली पर्ती र सरकारी/सार्वजनिक जग्गामा समुदाय परिचालन गरी उपयुक्त प्रजातिका बोटबिरुवा तथा बहुवर्षिय फलफूलहरू लगाएको	
२. जैविक विविधता संरक्षण	दिगो वन व्यवस्थापनलाई अवलम्बन गर्दै त्यस क्षेत्रको जैविक विविधता संरक्षणको लागि नीतिगत व्यवस्था गरी कार्यान्वयन गरेको	पहिलो सातौं वर्षसम्ममा
३. भू-संरक्षण	१. सबै सार्वजनिक, खालीपर्ती बाँझो जग्गा तथा नदीनाला र खोल्साका किनाराहरूमा वृक्षारोपण गरी संरक्षण गरिएको	पहिलो सातौं वर्षसम्ममा
	२. भू-क्षय, बाढी तथा पहिरो सम्भाव्य स्थानहरूमा भू-संरक्षणका उपायहरू अवलम्बन गरिएको	
ज) स्थानीय सडक व्यवस्थापन		

१. स्थानीय सडक संरक्षण तथा व्यवस्थापन	१. निर्माण भएका सबै सडकको सडक क्षेत्राधिकार निर्धारण गरी ठाउँठाउँमा सङ्केत चिन्ह राखिएको	पहिलो सातौं वर्षसम्ममा
	२. सडक सीमाभित्रको खाली जग्गामा समुदायलाई परिचालन गरी उपयुक्त जातका रुख बिरुवा रोपिएको	
	३. सडकको मर्मत संभारका लागि मर्मत सम्भार कोष स्थापना गरी नियमित मर्मत सम्भार गर्ने गरिएको	
झ) वातावरणीय न्याय तथा संस्थागत संरचना		
१. वातावरण संरक्षणको लागि आवश्यक संरचनाको विकास	१. वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन शाखा गठन भई क्रियाशील रहेको	पहिलो सातौं वर्षसम्ममा
	२. वातावरण संरक्षणका लागि नीति तथा कानून जारी भएको	
२. वातावरणीय न्याय	१. पीडितलाई वातावरण प्रदूषकबाट उपयुक्त क्षतिपूर्ति भराइदिने व्यवस्था मिलाएको	पहिलो सातौं वर्षसम्ममा
	२. ढुङ्गा, गिट्टि, बालुवा तथा माटोको उत्खनन, सङ्कलन, उपयोग, बिक्रि तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी नेपाल सरकारले जारी गरेको मापदण्ड कार्यान्वयन भएको	

६.४ सार्वजनिक स्तरमा वातावरणीय स्वच्छता

प्रमुख क्रियाकलाप	मापनका आधार	समय सिमा
१. सरसफाई	१. लैङ्गिकमैत्री शौचालयको व्यवस्था भएको	निरन्तर
	२. शौचालयमा हातधुने साबुन र पानीको व्यवस्था भएको	
	३. शौचालयभित्रका सामानहरू दुरुस्त रहेको र दैनिक रूपमा सरसफाई हुने गरेको	
	४. कार्यालयका हरेक कोठा, बरण्डा र परिसर दैनिक रूपमा सफाई हुने गरेको	
	५. कार्यालयको भित्ता, सिलिंग तथा पर्खालमा माकुराको जालो, धुलो, लेऊ, अनावश्यक बिरुवा, झारपात, फोहरको धब्बा नरहेको	
	६. कार्यालय परिसरमा खुला रूपमा थोत्रा तथा अनावश्यक सामानहरू राख्ने नगरेको	
	७. कार्यालयका भवन, भित्ता, पर्खालमा जथाभावी पोस्टर, अनावश्यक भित्ते लेखन आदि नरहेको।	

	८. कार्यालयका भित्ताहरूमा सुती, पान, गुट्टा थुक्ने नगरेको	
२. कार्यालय भवनको मर्मत सम्भार	१. कार्यालयभवनको नियमित रूपमा मर्मत सम्भार गर्ने गरेको	निरन्तर
	२. कार्यालय भवन तथा पर्खालहरूको नियमित रङ्गरोगन गर्ने गरेको	
३. कार्यालयको सौन्दर्य तथा हरियाली	१. कार्यालय कम्पाउण्डभित्र रहेको खाली स्थानमा फूल, फलफूलका बिरुवा, दुबो सहितको सुन्दर बगैँचा रहेको	निरन्तर
	२. बगैँचाको नियमित हेरचाह र रेखदेख हुने गरेको	
	३. कार्यालयको स्वामित्व भएको जग्गा वा सार्वजनिक जग्गामा वर्षमा कम्तिमा एकपटक वृक्षरोपण गर्ने गरेको	
	४. कार्यालय परिसरमा कम्तिमा दशवटा बहुवर्षे बोट बिरुवा हुर्काएको	
	५. वर्षेपानी जमिनमा रिचार्ज गर्ने व्यवस्था भएको ।	
४. कार्यालयको फोहरमैला व्यवस्थापन	१. कार्यालयको फोहर सड्ने र नसड्ने गरी वर्गीकरण गर्ने गरेको	निरन्तर
	२. सड्ने फोहरलाई कार्यालय परिसरभित्रै मल बनाउने गरेको वा अन्य तरिकाले व्यवस्थापन गर्ने गरेको	
	३. प्लाष्टिकजन्य फोहरलाई छुट्टै जम्मा गरी बिक्री वा निर्धारित स्थलमा जम्मा गर्ने गरेको	
	४. ब्याट्री, सि.एफ.एल. (CFL) चिम फुटेका सिसा, बोतल, ट्युबलाइट जस्ता हानिकारक फोहरमैला छुट्ट्याई निर्धारित स्थलमा जम्मा गर्ने गरेको	
	५. कार्यालयसँग जोडिएको सडकपेटी नियमित रूपमा सरसफाई गर्ने गरेको	
	६. कार्यालयमा रहेका सोफा, कार्पेट, पर्दा जस्ता सामानहरू नियमित रूपमा सफा गर्ने गरेको	
	७. कार्यालय परिसरभित्र र बाहिर फोहर, धुलो, कागजका टुक्रा तथा अन्य फोहरजन्य वस्तु नरहेको	
	८. कार्यालयमा चालीस माइक्रोनभन्दा कम गुणस्तरका प्लाष्टिकको झोला प्रयोगमा रोक लगाएको ।	
५. उर्जाको प्रयोग	१. कार्यालयमा ऊर्जा खपत कम गर्ने चिमको प्रयोग भएको	निरन्तर
	२. प्रयोग नभएको समयमा सबै प्रकारका विद्युतीय उपकरण बन्द गर्ने गरेको ।	
६. सवारी साधनको प्रयोग	१. सवारी साधनको नियमित रूपमा प्रदूषण नियन्त्रण जाँच गराई Green Sticker टाँस्ने गरेको	निरन्तर
	२. पुराना सवारी साधनको नियमित रूपमा लिलाम बिक्री गर्ने गरेको ।	
७. सेवाग्राहीको लागि प्रतिकालको व्यवस्था	१. कार्यालय परिसरमा सेवाग्राहीका लागि घामपानीबाट जोगिन प्रतिकालको व्यवस्था रहेको	निरन्तर
	२. प्रतिकालमा नियमित रूपमा सरसफाई हुने गरेको ।	
८. सेवाग्राहीका लागि शौचालय	१. कार्यालयमा Toilet र Urinal सहितको महिला तथा पुरुषका लागि सार्वजनिक शौचालय रहेको	निरन्तर
	२. शौचालयमा सावुन र पानीको व्यवस्था रहेको	

	३. शौचालयको नियमित रूपमा सरसफाई हुने गरेको	
९. कार्यालय भवनको सुरक्षा तथा भूकम्प प्रविधिको प्रयोग	१. कार्यालयले आफ्ना सबै भवनहरूको नक्सा सम्बन्धित निकायबाट पारित गरेको	निरन्तर
	२. कार्यालयभित्र तथा बाहिर जाँदा यात्रुका झोला चेकजाँच गरेर मात्र भित्रबाहिर जान दिने गरेको	
	१. कार्यालयमा सुरक्षाको लागि कम्पाउण्ड वाल लगाईएको	
	२. कार्यालयका सबै भवनहरूमा भवन संहिताको पालना गरिएको	
	३. कार्यालयका पुराना भवनहरूलाई आवश्यकता अनुसार प्रवलीकरण गरिएको	
१०. चमेनागृहको व्यवस्था	१. चमेनागृह सफा सुगधर रहेको	निरन्तर
	२. चमेनागृहले सामानहरूको मूल्यसूची टाँस्ने गरेको	
	३. चमेनागृहमा स्वच्छ पिउने पानीको व्यवस्था भएको	
	४. चमेनागृह अगाडिफूलबिरुवा रहेको	
	५. कार्यालयले खाजा खाने निश्चित समय निर्धारण गरेको	
	६. कर्मचारीहरू कार्यक्षमा बसेर खाजा खाने नगरेको।	

६.५ वातावरणीय स्वच्छता मापन संयन्त्र र अवधि र विधि

तह/स्तर	मापन गर्ने निकाय/संयन्त्र	अवधि	विधि
घर/ परिवारस्तर	टोल विकास संस्था गठन भएको अवस्थामा सो संस्था मार्फत र नभएको अवस्थामा वातावरणीय वडा समन्वय समितिले तोकेको वडा समितिका सदस्यको संयोजकत्वमा वडा भित्रका टोलमा पर्ने विद्यालयको प्र.अ.,स्वास्थ्य चौकी तथा युवा क्लब/वातावरण संरक्षण सम्बन्धी कार्य गर्ने गै.स.स./सामुदायिक संस्था, वडा समितिको कार्यालयमा कार्यरत प्राविधिकर महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका समेतको प्रतिनिधित्व रहेको टोली,	वर्षमा दुई पटक	अवलोकन, प्रत्येक घर परिवारको छुट्टाछुट्टै मापन फारम भरी वडा समितिमा पेस गर्ने, वडा समितिले सिफारिस साथ नगरपालिकामा पठाउने
वडा तह	कार्यपालिका सदस्यहरू मध्येबाट वातावरणीय नगर समन्वय समितिले तोकेको सदस्यको संयोजकत्वमा नगरपालिकाको प्राविधिक, खानेपानी तथा सरसफाई एवम् स्वास्थ्य शाखाका प्रमुख, विद्यालयको प्रधानाध्यापक मध्येबाट एक जना र नगरस्तरमा क्रियाशील गैर सरकारी संस्थाका प्रतिनिधि समेतको टोलीमार्फत मापन गर्ने,	वर्षमा दुई पटक	अवलोकन, समुह छलफल समेतका आधारमा प्रत्येक वडाको छुट्टाछुट्टै मापन फारम भरी नगरपालिकामा सिफारिस साथ पठाउने

अनुसूची - १

बढदो तापक्रम अनुकुलन योजना र कार्ययोजना निर्माण २०८१ लुम्बिनी सांस्कृतिक नगरपालिका लुम्बिनी, रुपन्देही लुम्बिनि प्रदेश, नेपाल

बढदो तापक्रम अनुकुलन योजना र कार्ययोजना निर्माणका लागि स्थलगत रुपमा सोधपुछ प्रश्नावाली एवं

उत्तरहरु :

लुम्बिनी सांस्कृतिक नगरपालिका वार्ड नं. डाटा संकलक कर्ताको नाम :.....

(१)

मुख्य पेशा	अनुमानित प्रतिशत	अन्न बाली	अनुमानित प्रतिशत	तरकारी बाली	अनुमानित प्रतिशत
कृषि		धान		आलु	
पशुपालन		गहुँ		काउँली	
ज्यालादारी		मकै		सिमि	
नोकरी		अन्य		बोडी	
अन्य				टमाटर	
				प्याज	
				अन्य	

(२)

सिचाईको लागि पानीको श्रोत	अनुमानित प्रतिशत	पानी	अनुमानित प्रतिशत	बन	अनुमानित प्रतिशत
बर्षाको पानि		कलधारा		वन जंगल	
बोरिंग		धारा		व्यवस्थापन संस्था	
सिंचाई				खोला / नदी	
खोला				व्यवस्थापन संस्था	
पोखरी					

(३)

उर्जा र फोहोरमैला व्यवस्थापन	अनुमानित प्रतिशत	भु जोखिम	अनुमानित प्रतिशत	जलवायु परिवर्तन	अनुमानित प्रतिशत
उर्जा		हुने		थाहा छ	
ग्यास		नहुने		थाहा छैन	
बिद्युत		बाढीको समयमा		प्राकृतिक प्रकोप	
दाउँरा		खडेरीको समयमा		आगलागी	
गुईठा		आगलागी			
फोहोर छुट्याउने		अन्नबालीमा किरा			
फोहोर नछुट्याउने					
फोहोरमैला व्यवस्थापन					

(४)

जल तथा माटोको अवस्था	अनुमानित प्रतिशत	पानी परिक्षण	अनुमानित प्रतिशत	कलधारा	अनुमानित प्रतिशत
राम्रो		अवस्था राम्रो		प्रयोगकर्ता	
नराम्रो		अवस्था नराम्रो		धारा प्रयोगकर्ता	
सन्तोषजनक					

(५)

सिचाई कुलो / नहर	अनुमानित प्रतिशत	खोला नदी	अनुमानित प्रतिशत	माटो परिक्षण	अनुमानित प्रतिशत
कुलो संख्या नाम		खोला संख्या		अवस्था राम्रो	
नहर संख्या नाम		नदी संख्या		अवस्था नराम्रो	
				सन्तोषजनक	

हावा प्रदुषण मापन	अनुमानित प्रतिशत	ईन्डोर हावा प्रदुषणको अवस्था	अनुमानित प्रतिशत	आउटडोरको प्रदुषणको अवस्था	अनुमानित प्रतिशत

अवस्था राम्रो		अवस्था राम्रो			
अवस्था नराम्रो		अवस्था नराम्रो			
सन्तोषजनक		सन्तोषजनक			

(६)

(७) अन्य आवश्यकिय विषयवस्तुहरु :

तयार गर्ने

सदर गर्ने

अनुसूची २

लुम्बिनी सांस्कृतिक नगरपालिका

स्थानिय विपद व्यवस्थापन समितिमा विद्यमान पदाधिकारी नामावली विवरण :

क्र.सं.	नाम	पद	आबद्ध निकाय / कार्यालय / संस्था	सम्पर्क नम्बर
१	श्री सजरुद्दीन मुसलमान	संयोजक	नगर प्रमुख लुम्बिनी सांस्कृतिक नगरपालिका	
२	श्री कल्पना हरिजन	सहसंयोजक	नगर उप प्रमुख लुम्बिनी सांस्कृतिक नगरपालिका	
३	श्री राम प्रसाद ज्ञवाली	सदस्य	लुम्बिनी सांस्कृतिक नगरपालिका	
४	श्री विषयगत समितिका संयोजकहरु	सदस्य	लुम्बिनी सांस्कृतिक नगरपालिका	
५	श्री सामाजिक विकास शाखा प्रमुख	सदस्य	लुम्बिनी सांस्कृतिक नगरपालिका	
६	श्री आशिस कुमार यादव	सदस्य	पुर्वाधार विकास महाशाखा प्रमुख लु. साँ. न.पा.	
७	श्री प्रमुख वा प्रतिनिधी	सदस्य	ईलाका प्रहरी कार्यालय लुम्बिनी	
८	श्री अल्ताफ हुसेन खाँ	सदस्य	नेपाल रेडक्रस सोसाईटी स्थानीय प्रतिनिधी	
९	श्री उद्योग वाणिज्य महासंघ प्रतिनिधी	सदस्य	लुम्बिनी सांस्कृतिक नगरपालिका	
१०	श्री होटल व्यवसायी महासंघ प्रतिनिधी	सदस्य	लुम्बिनी सांस्कृतिक नगरपालिका	
११	श्री स्थानीय प्रतिनिधी	सदस्य	गैरसरकारी संस्था महासंघ	
१२	श्री स्थानीय प्रतिनिधी	सदस्य	नेपाल पत्रकार महासंघ	
१३	श्री शेषराम यादव	सदस्य सचिव	विपद व्यवस्थापन महाशाखा प्रमुख लु. साँ. न. पा.	

अनुसुची २ विषयगत क्षेत्र विवरण

लुम्बिनी सांस्कृतिक नगरपालिका

अनुसुची २.क समन्वय खोज तथा उद्धार विषयगत क्षेत्र

क्र.सं.	नाम	पद	आबद्ध निकाय / कार्यालय / संस्था	सम्पर्क नम्बर
१	श्री सजरुद्दीन मुसलमान	संयोजक	नगर प्रमुख	
२	श्री कल्पना हरिजन	सह - संयोजक	नगर उप प्रमुख	
३	श्री कञ्चन तामाङ्ग	सदस्य	इलाका प्रहरी कार्यालय प्रमुख	
४	श्री शीतल श्रेष्ठ	सदस्य	शस्त्र प्रहरी बल प्रमुख	
५	श्री अल्ताफ हुसेन खाँ	सदस्य	रेडक्रस प्रमुख	
६	श्री शोभाखर पौडेल	सदस्य	सुचना अधिकारी	
७	श्री धुवराज घिमिरे	सदस्य	स्वास्थ्य शाखा प्रमुख	
८	श्री राम प्रसाद ज्ञवाली	सदस्य	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	
९	श्री शेषराम यादव	सदस्य	विपद व्यवस्थापन शाखा प्रमुख	

अनुसुची २.ख प्राथमिक उपचार स्वास्थ्य तथा पोषण विषयगत क्षेत्र

क्र.सं.	भूमिका	पद	आबद्ध निकाय / कार्यालय / संस्था	सम्पर्क नम्बर
१	संयोजक	संयोजक	लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिका	
२	सह - संयोजक	सह - संयोजक	लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिका	
३	सदस्य	सदस्य	लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिका	
४	सदस्य	सदस्य	लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिका	
५	सदस्य	सदस्य	लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिका	
६	सदस्य	सदस्य	लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिका	
७	सदस्य	सदस्य	लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिका	
८	सदस्य	सदस्य	लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिका	
९	सदस्य	सदस्य	लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिका	

अनुसुची २.ग अस्थायी आश्रय स्थल तथा गैर खाद्य सामाग्री राहत व्यवस्थापन विषयगत क्षेत्र

क्र.सं.	नाम	पद	आबद्ध निकाय / कार्यालय / संस्था	आबद्ध निकाय पद
१	श्री हरिकेश लोध	संयोजक	नगरपालिका	संयोजक - वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन समिति
२	श्री आशिस कुमार यादव	सदस्य	नगरपालिका	प्राविधिक शाखा प्रमुख इन्जिनियर
३	श्री मनिराम पौडेल	सदस्य	नगरपालिका	कृषि शाखा प्रमुख
४	श्री केशव प्रसाद यादव	सदस्य	नगरपालिका	पशु शाखा प्रमुख
५	श्री अल्लाफ हुसेन	सदस्य	नेपाल रेडक्रस सोसाइटी	प्रतिनिधि
६		सदस्य	सामुदायिक वन उपभोक्ता महासंघ	अध्यक्ष
७		सदस्य	उद्योग बाणिज्य संघ	अध्यक्ष
८		सदस्य	नगरपालिका व्यापार संघ	प्रमुख
९		सदस्य	यातायात व्यावसायी समिति	अध्यक्ष
१०		सदस्य	सहकारी संघ	अध्यक्ष
११	श्री शेषराम यादव	सदस्य सचिव	नगरपालिका	प्रमुख खरिद इकाई विपद शाखा प्रमुख

अनुसुची २.घ खानेपानी सरसफाई तथा स्वच्छता प्रबर्धन विषयगत क्षेत्र

क्र.सं.	नाम	पद	आबद्ध निकाय / कार्यालय / संस्था	आबद्ध निकाय पद
१	सईद मुहम्मद मुसलमान	संयोजक	नगरपालिका	संयोजक -सामाजिक विकास समिति
२		सदस्य	खानेपानी तथा सरसफाई उपभोक्ता महासंघ	अध्यक्ष
३				
४		सदस्य	खानेपानी तथा सरसफाई क्षेत्रमा काम गर्ने संस्था	प्रतिनिधि
५	शेषराम यादव	सदस्य सचिव	नगरपालिका	प्रमुख खानेपानी तथा सरसफाई शाखा

अनुसुची २.ड आपतकालिन शिक्षा तथा संरक्षण विषयगत क्षेत्र

क्र.सं.	नाम	पद	आबद्ध निकाय / कार्यालय / संस्था	आबद्ध निकाय पद
१	सईद मुहम्मद मुसलमान	संयोजक	नगरपालिका	संयोजक - सामाजिक विकास समिति
२		सदस्य	शिक्षक महासंघ	नगर अध्यक्ष
३		सदस्य	विद्यालय व्यवस्थापन समिति महासंघ	नगर अध्यक्ष
४	मञ्जू पराजुली	सदस्य	आमा समूह	प्रतिनिधि
५		सदस्य	युवाक्लब	प्रतिनिधि
६		सदस्य	किशोरी समूह	प्रतिनिधि
७		सदस्य	अपांग संजाल	प्रतिनिधि
८		सदस्य	बाल क्लब संजाल	प्रतिनिधि
९		सदस्य	दलित महासंघ	प्रतिनिधि
१०		सदस्य	शिक्षामा काम गर्ने संस्था	प्रतिनिधि
११		सदस्य	संरक्षणमा काम गर्ने संस्था	प्रतिनिधि
१२		सदस्य	अभिभावक संघ	अध्यक्ष
१३	लक्ष्मी पराजुली	सदस्य सचिव	नगरपालिका	शिक्षा अधिकृत

अनुसुची २.च विपद लेखाजोखा तथा सुचना व्यवस्थापन विषयगत क्षेत्र

क्र.सं.	नाम	पद	आबद्ध निकाय / कार्यालय / संस्था	आबद्ध निकाय पद
१	श्री हरिकेश लोध	संयोजक	नगरपालिका	संयोजक -वन वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन समिति
२	श्री शेषराम यादव	सदस्य	नगरपालिका	नगरपालिका आपतकालिन कार्य संचालन केन्द्र प्रमुख
३		सदस्य	नगरपालिका	अन्य विषयगत क्षेत्रका सबै सदस्य सचिवहरू
४		सदस्य	विपद तथा मानवीय सहायताका लागि काम गर्ने सबै संस्था	प्रतिनिधि
५	श्री अल्ताफ हुसेन	सदस्य	नेपाल रेडक्रस सोसाइटी	प्रतिनिधि
६		सदस्य सचिव	नगरपालिका	सूचना प्रविधि अधिकृत

अनुसुची २. छ जिविकोपार्जन पुर्नस्थापना तथा पुननिर्माण विषयगत क्षेत्र

क्र.सं.	नाम	पद	आबद्ध निकाय / कार्यालय / संस्था	आबद्ध निकाय पद
१		संयोजक	नगरपालिका	संयोजक -पूर्वाधार विकास समिति
२		सदस्य	नगरपालिका	सम्बन्धित वडाको वडाध्यक्ष
३		सदस्य	निर्माण ब्यावसायी संघ	अध्यक्ष
४		सदस्य	सामुदायिक वन उपभोक्ता महासंघ	अध्यक्ष
५		सदस्य	पुननिर्माणमा काम गर्ने संस्था	प्रतिनिधि
६		सदस्य	जीविकोपार्जनमा काम गर्ने संस्था	प्रतिनिधि
७	आशिस कुमार यादव	सदस्य सचिव	नगरपालिका	प्रमुख- पूर्वाधार विकास शाखा

अनुसुची ३

सन्दर्भ सामाग्रीहरु:

- वातावरण संरक्षण ऐन २०७६
- नेपाल सरकार (२०६७), राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम
- नेपाल सरकार (२०६८), स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचना
- नेपाल सरकार (२०६८), स्थानीय विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना तर्जुमा निर्देशिका
- नेपाल सरकार (२०६८), जलवायु परिवर्तन नीति
- नेपाल सरकार, सङ्घीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय (२०७०), वातावरण मैत्री स्थानीय शासन प्रारूप
- नेपाल सरकार, सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय (२०७४ को मस्यौदा) स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना निर्देशिका

लुम्बिनी सांस्कृतिक नगरपालिका, बेलासपुर, नवलपरासी
बढदो तापक्रम अनुकुलन योजना र कार्ययोजना